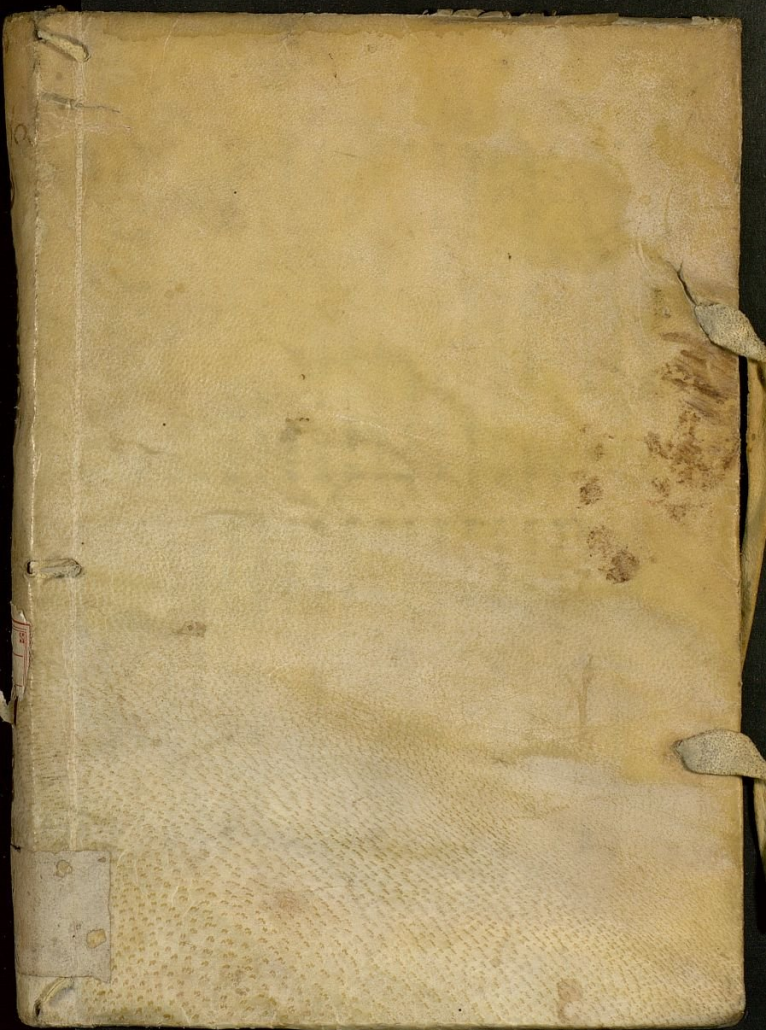

milis, nō propterea est prohibitū, haberi pignoratū, seu hypothecarū nomen suimet, scilicet debitoris, quia licet nō possit ipse debitor agere contra se ipsum, & hac ratione actio non competat, satis videtur quod competat reventio, & ex hypotheca causetur exceptio, siquē quoad agendum contra se ipsum actio non adhibet tamen contra tertios, in vim illicuius iuris quid prætendentes, v. pulchre cōsultit Corneus consil. 6. num. 26. & seq. vol. 3. pro ratione id ducēs, quod si

94 res pignoratā s̄rat̄ur creditorī, licet ipsi actio pignoratitia non competat, cum ipse rem pignoratā possideat, siq. videatur prædicta actio sublatā quoad eū, non tamē propterea sinitur hypotheca respectu aliorum, vt eam contra eos creditores. *Contra. Item. 1. y.* hypothecaria, super nomine debitoris competenti, quem sequitur Socius consil. 126. num. 3. part. 2. Negus. san. de pignor. part. 2. membro. 3. num. 24. vol. 9. tract. quos sequutus Menochius consil. 231. nu. 74. & sequent. magis præcisē ad nostrū casum affirmat, quem non possē si bi ipsi soluere, respicere actualem ipsam solutionem, non autem trāslationem iuris creditici. Patet ergo manifestē liberationem operari posse contractum aliquem, & solutionem quoad aliquas personas, & respectu aliarum obligationum seu vt Menochius affirmat, translatio nem prædicti iuris in alios.

OCTAVA ratio eiusdē conclusionis confirmationem prosequentes, silentio prætereunda non est dispositio quædam feudalit. c. 1. in fine quid iuris si post alienationē vasallus, vbi dicitur quod si vasallus alienet feudum sub aliquo censu seu libello, sub pacto de retrouendendo, si a vasallo postea prædictū libellum redimatur, vel recuperetur, remanere penes illum subiectum prædicto oneri seu censui quoad dominum directū, & vt colligitur ex Baldo ibi num. 5. ex ea redemptione t̄ oriuntur duo effectus contrarij, quo ad redimentē extinctio dicti libelli, & sic liberatio illius oneris, quoad dominum autem directū census non extinguitur, nec obligatio, qua tenetur vasallus domino ratione dicti oneris, ac si extinctum non fuisset, quia extinctio solum quoad primū con siderata fuit; ex vario enim genere contrahendi, varij effectus proueniunt, vt subiungit Baldus in finali bus verbis dicti capituli, & tradit elegantius plura adnotans ad intelligentiam dicti capituli Franciscus a Ponte consil. 11. a numer. 21. & facit pro his, quæ ad propositum notat Modernus Parisien. in §. 18. numero 12. & 18. dicens redemptio nem t̄ seu lutionem operari alios quando consensum quoad ipsos contrahentes, quoad alios autem, ac si penes tertiam personam adessent iura, quæ illam consensum inducunt, & esset acquisitio noua,

A-40 150

H-12-55

3 3

*noto el eseniano
de ralo.*

aliquod tempus consistere poterat,
& actio & obligatio in alio tempo-
re, licet in eisdē personis, & si idē
actus potuit liberare & obligare,
prout ut dicta cessio in prædicta le-
ge, & liberationem & obligationē
causavit.

ne facta a possessore, eidem ratam
fuisse conditionem indebiti, cum
verus hæres non esset, qua condi-
tione si vti noluit statim, quia forte
eidem non expediebat, poterat il-
lam solutionem imputare hæredi,
cui competebar liberatio, tanquam
cessa conditione eidem vero hære-
di à possessore, siq; agentibus cre-
ditoribus contra verum hæredem,
ipse replicare sic potest, vos teneba-
mini possessori soluenti conditio-
ne indebiti, & ipse solvens eam mi-
hi cessit, compensem ergo ad in-
vicem, quod ego vobis debeo, cū
eo quod vos mihi deberis ex perso-
na soluentis, & sic competet libera-

SUPERIORIBVS etiam
consonat, id quod Doctores in ma-
teria hypothecæ generalis tradunt,
vbi affirmant comprehendī itidem
nomē debitoris, etiam respectu ip-
sius met debitoris, t cui creditor ge-
neraliter omnia bona obligauit;
quia licet pignus in re propria habe-
ri nō possit, nec vñ usufructus, & si a-

Donacion hecha á la Biblio-
teca de la Universidad Lite-
raria de Zaragoza, por el Ilmo.
Sr. Obispo de Palencia el Doc-
tor y Catedrático D. Juan
Francisco Martinez en 1828.

18024

Scr. 17. N. 1

ANTAPOLOGIA

P. Sutoris, in quendam Erasmi Apologiam cui ti-
tulum dedit aduersus Petri Sutoris quoddam
Theologi Sorbonici, nunc monachi
Carthusiani debacchationem.

Primū videto. Postea iudicato.

Nº 347

Vænundatur Parisijs, in officina Ioannis Parui, via tas-
cobæa, sub signo Liliij Aurei.

ESTE LIBRO ES DEL COL-
legio de la Compañia de IESVS
de Çaragoça.

Clarissimo p[re]sidi domino Carolo Guillardo P. Sutor
Theologus, cartusianusq[ue] exiguus. S. P. dicit.

Vantis tribulationū procellis agitari
soleant ornatissime p[re]ses qui vel de
center alienis temeritatibus obluſta
ri, noxiōsq[ue] errores vellicare, & veritatem
libere tutari audent locupletis
sime testantur hystoria p[re]sertim di
uinæ quibus maior fides adhibenda
est: Si quidem (vt non nihil hinc depromatur) Moyses
omnium mitillimus quū hebræos inuicem rixantes obs
iurgaret, ab eo qui vim inferebat durius repulſus est ac
deinde regis furorem pertimescens profugus est effe
ctus. Ananī quoq[ue] propheta domini iubente Asa rege
Iuda in neruum cōiectus est, q[uod] eum arguisset stulticię,
vt qui a rege Syriæ op[er]e flagitasset, nec sperasset in deo
Israel. zacharias filius ioiade pontificis ad imperiū loas
regis supramodum ingrati lapidatus fuisse refertur, q[uod]
regem ipsum populumq[ue] legis desertorem, cultoremq[ue]
idolorum carpsisset. Elayas propheta nobilis post fre
quentem populi obiurgationem, diuinorumq[ue] sup[er]lis
ciorum annunciationem sub impio rege nanasse (quē
intrepide vellicabat) duas in partes sectus occubuit.
Hieremias sanctus antequam natus varijs crebrisq[ue] in
iurijs etiam est affectus. & tandem lapidibus obrutus
q[uod] p[re]uaricatoris, superbiq[ue] popelli vicia conuelleret, &
ei flagella p[re]fago spiritu denunciaret assutura Daniel
vir desideriorum in lacum leonum propterea missus
est q[uod] stultum regis edictū nec p[re]li quidem faciens deū
suum adorasset vt semper assueuerat. Deniq[ue] prophete
omnes qui ante christi aduentum libera reprehensione
populi peccata compressere & palam veritati patrocini
nati sunt, varijs, & conuictijs, & iniurijs affectu legūtur.

Carterum vt de noui testamenti quicquam proferatur
historia, Christus ipse qui & veritas & veritatis auctor
est) ob publicam viciorum velicationem, predicator
nemq; veritatis maiora passus est, quam vt referri satis
possint. Eius quoq; precursor vatesq; Ioannes carceris
iniuria est affectus, & tandē capite celsus q; incestas He-
rodis nuptias arguere soleret, Stephanus prothoma-
rū inclitus lapidibus etiam est consumptus q; incircum-
cisos corde iudeos redarguens veritatem etiam libera
voce assereret. Paulus vas electionis testatur se galathis
inimicum fuisse effectum q; aperte verum eis dixisset,
Ioannes sublimis aquila propter verbum dei & testimo-
nium Iesu in pathmos insulam relegatus fuisse legitur.
Sed quid pluribus opus? Nonne innumerabiles marty-
res diuersis supplicijs perempti sūt q; reprobatis errorū
vanitatibus veritatem christianā religionis mirabili cō-
stantia profiterentur? Nonne & quāplurimi sancti do-
ctiq; viri ob viciorū improbationē, defensionēq; veri-
tatis graues persecutiones iniuriasq; perpassi sunt? Nō
ne (vt speciatim agat) sanctus Hilarius multas ab arria-
nis pro fidei veritate sustinuit iniurias, & tandem reles-
gatus durum portauit exilium? Nonne Athanasius
vir sanctus grauius etiam molestijs eandē ob causam
ita est affectus vt nusquam tutus, nusquamq; securus se
ptem perpetuos annos in cisterna latitare coactus sit?
Nonne & diuus Martinus preclara pōtūcum gemma
palam ab ipis arrianis propterea grauissime celsus est?
Nonne sacer Hieronymus viciorum hostis acerrimus
a Romanis clericis grande pertulit opprobrium, dum
eorum scelera constanter argueret, & postmodum ab
hydra diuersorum capitum hoc est varijs liuidis & obs-
trecantibus frequentissime lacessitus est q; omniū ex-
rata vellicans fortiter veritati patrocineretur? Nonne
diuus Ambrosius ecclesiasticę libertatis assertor iurēpi

dius tā dure ab hostibus veritatis est impetitus vt pau-
lulum abforet aliquando quin in exilium ageretur? Nō
ne diuus Chrysostomus totus mellissus ob liberis-
orem reprehensionem multorum odia in se concitauit
& tandem propulsus in exilium rebus excessit huma-
nis? Nōne sublimis Augustinus a donatistis, alijsq; erro-
nibus multis cōuicijs non semel oneratus est & tanto
quoq; odio vt palam dicerent, pium esse occidere Au-
gustinum? Et quid necesse est plura exempla deprome-
re? Neminem profecto reperire est aut iniurijs aut cons-
uicijs non affectum, qui temeritates alienas comprimes-
re insanolq; errores refellere ausus est. Sed iam forte ro-
gas sapiētissime preses quorsum hac p̄fatus sim? Nē-
pe vt ostendam nichil plane nouum, nichilq; certe om-
nino mirū michi obtigisse qui nuper duris supramodū
conuicijs flagellatus sum ob patrocinium veritatis, alie-
narumq; p̄iumpcionū inculcaticnem. Siquidem pro
defensione translationis ecclesiasticę biblie, & nouarū
reprobatione versionum (quas noui quidam translati
sūt in quibus vnus est Erasmus edere veriti non sunt)
innumeris cōuiciorum telis propemodum confectus
sum. Quod indignum facinus non sum p̄nititus (fateor)
demiratus vtpote qui vehementer ita futurum sus-
picabar, q; michi persuasissimum esset eos male audire,
solere q; alienis temeritatibus reprinēdis incūbunt, &
cum eo quoq; michi rem esse qui ad eructada conuicia
promptissimus est. At partim non mirari nō potui quā-
tantum pelagus derisionum contumeliarum, sycophā-
tiarūq; impudentissimarum in quadam apologia plusq;
insana comperi q̄ in me Erasmus ille (si titulo credendū
sit) furore temulentus eructauit in qua & talem nugato-
rem scurrāq; sese ostendit qualem nec antea suspicari
quidem potueram. Nō ignorabā (fateor) eū in rochijs
fannijs conuicijs gestutiendis mirum artificem esse, hoc

enim eius scripta luculenter ostendunt. At nō putaveram eum tantum in eis posse, aut certe velle, quātum fecissimam eius sententia monstrat. Quis enim credidisset unquam tanta eum impudentia, tamq[ue] scurriliteritate esse ut non solum me, sed etiam theologos, monachosq[ue] immeritis tantis conviciis tam crudeliter perlesqui auderet? Qui & vestrū sapiētissimū senatū etiā velli care ausus est, q[uod] legē tutatus nō sit (ut scurriliter ait) quātulerat. Et ut maiorē suę temeritatis apodixen demonstraret quādā in frōte suę debachatiōis pręfixit epistolā quā primo pręfidi scripsit scilicet inanem gravissimā, stolidā que sapientissimā, & maledictorum plenā, equitatis, iusticięq[ue] obseruantissimā viro, quaquidē ei persuasere nititur ut fortiter sustineat causā mufarū & theologorū iniquitatē moderetur, quasi vero sint vlli theologī qui humanitatis studijs aduersent, & odio iniquo ferantur in linguas, bonas v[e]l, literas. Hoc em̄ tam aperte falsum est ut nihil magis. Quis enim theologus vel linguis vel bonis literis aduersatur, ut interim taceam de abusu quem solum boni theologī reprobāt, simulq[ue] arrogantissimam istorum neotericorum temeritatem detestantur, qui scenam seculi se vertere, & omnia mutare posse confidunt passimq[ue] iactitant. Sed & si aliqui essent theologī qui linguis aut literis (quas bonas dicūt) parum fauerent, quid precor ad rem? Nunquid de hīs minutulis rebus disceptatio nobis est, & non potius de nouis biblię translatioribus, alijsq[ue] temeritatibus que rem christianā vehementius conturbant? At ille callidus artifex persuadere nititur concertationem sibi esse p[er] bonis literis, politioribusq[ue] disciplinis, ut scilicet hīs strophis ac technis aliorum causam trahat, miraq[ue] varicrię deludat incautos ac simplices, & demum suos latrocinatores, vel si mauis literatores aduersus totū theologicum ordinem vehementius cōcitet, Quę omnia me

cum volutans imprimis hesitauī an cum homine tam prodigioso maledicentię deberem in certamen descendere. Indignum quoq[ue] videbatur de rebus theologicis cum homine non theologo, sed muliebribus nēijs, ris, xis que assueto disceptare. Qui nichilominus tam vehementer se miratur, tantq[ue] se estimat, ut dicat omēs qui cum eo certamen ineunt cōciliādē sibi famę gratia hoc efficere, quasi gloriosum & grandē sit cum Erasmo cōflicari. At tandem non reticendum, sed cōuicijs eius infinitis parum (ne tempus in hoc perderetur) ceteris eius blateramentis fufius esse respondendum mihi ipsi persuasui. Itaque calum arripiens responsionem feci satis copiosā, quā & antapologiam nūcupaui. In qua rursus de translationibus biblię disceptans partim nugales aduersarij euasiones cōfutaui, partim frigidas, stupidas que obiectiunculas eius dissolui. Quin & varios eius errores obiter improbaui, quum certe negotio conducere visum est. Hoc autem opus nostrum qualecunq[ue] est, cui potius q[uam] tibi dicare debuerim virorum pręstantissime comperi profecto neminem. Cui enim que so dicari potuisset aptius q[uam] homini conterraneo atq[ue] vicino, q[uam] amico pręcipuo cui multa debeo, q[uam] veritatis religionique amatissimo, q[uam] obseruantissimo equitatis q[uam] demum ingentis auctoritatis pręfidi, qui propterea rea opus ipsum, Imo veritatem (cuius a nobis patrociniū susceptum est) fortiter tueri poterit? Opus igitur ipsum accipe quęso, & pro ruenda christianę fidei ac veritatis sinceritate quę hoc tempore supramodum labefactata est) operam tuā nō olicitanter impartire, Pium sane negociū pro quo & tuę venerandę senectutis neruos omnes intendere debeas. Digna quoq[ue] res est cui sapientissimus vester senatus fauere opitulariq[ue] pro viribus habeat. Si enim rebus tam misere afflictis opem minime tuleritis nūquā res christiana ad pristinum, des

centemq; statum reduci poterit. Neq; enim hoc tempo-
relatis sunt nouis temeritatibus reteliendis vel rationes
vel auctoritates, vel alię vires theologicę, q; nouatores
istī cū se inferiores esse & minime respondere posse sen-
tiunt, ad risus, morsus, conuitia, cauillaq; sese conuertūt,
vt qui ratione nequeunt, infania vincāt. Itaq; alio anthi-
doto nunc opus est, quod si nō adhibeatur, vt decet, futu-
rū est vta christianiſſimo regno christiana fides exur-
let, & nemaiora quoq; mala nos premant q̃ ea quibus
hactenus ob publica vicia confecti sumus. Quis enim
nescit grauissima nobis detrimenta cōtigisse, q; fidei ca-
tholicę negociū curabatur indiligentius, q; noxi er-
rores gliscere sinebantur, q; ecclesiastica libertas prope-
modum opprimebatur, q; disciplina christiane religio-
nis pessumibat, q; demum grauiores excessus impune
admittebantur. Ergo ne mala quę nobis imminēt nos-
tra cessatione tandem incidamus, diligētius, est nouis
huius tempestatis temeritatibus obluendum, prospici-
endumq; reipublicę christiane. Quod imprimis fiet
si versiones illę biblię (vt theologico more loquar) quę
in linguam latinam ausu pluſq; temerario factę fuerunt
procula regno pellantur, & perpetuo damnentur exi-
lio. Iam enim ea quę in vulgatam linguam edita fuerat
& multorum manibus verſabatur a vobis sapientissi-
me damnata est. Reliquum est vt latinę illę iam nimis
euulgatę poenitus vestra explodantur sententia, & ve-
luti portenta quedam aduersus ecclesiasticam bibliam
erecta in vltimas terras deportentur, ne mala nobis gra-
uissima pariant. Plus enim veneni ac periculi habent,
plusq; detrimētī sunt allaturę si diutius serpere permit-
tantur, quam illa popularis versio quę a vobis feliciter
profligata est. Q; si forſan theologico p̃ſidio vobis in
hac parte sit op̃, habetis optimos sapientissimosq; theo-
logos (quos iſſe matheologus carcinomata vomicaſq;

impudentiſſime nuncupat) qui libenter vobis (non dur-
bito) suam operam impartientur. Eya sapientiſſime p̃ſe-
ses in hoc tam p̃ium, tam vtile imo necessariū negociū
(precor) icumbe, & rem publicam gallicam ab heresum,
impietatumq; peste (quę iam grassari phneſas nimis
cœpit) poenitus liberā, immunęq; reddere pro viribus
satage. Hoc enim si feceris & perhennem tibi gloriā,
& pacem toti regno optatam conciliabis. Mihi vero ni-
hil gratius tribuere, nihilq; veris catholicę veritatis pro
pugnaculis iucundius efficere vnq̃ poterit tua veneran-
da canicies q̃ bene semper habere populo. Vale feliciter.

¶ Ad Ioannem Bouchardum aduocatū
Natalis megissier.

Quondam abs te petij Qualis medicina parari
Deberet quibus est libera lingua nimis,
Respondisti, opus est tantum Sutore perito,
Qui buccam vt maneat lingua reclusa suat.
Hoc fuit inter nos festiuium seria res est.
Sutorem Erasmi qui fuit ora vides.

¶ Eiusdem ad Erasmus, exhortatio.
Difficile est multis pugnare & vincere semper.
Hoc belle in chartis te tua scripta monent.
Pugna fuit fabro Hutteno multūq; peritis,
Et satis ad laudem quęlibet acta fuit,
Laus tamen hac omnis postremo fluxit ab actu.
Sutorem intactum linquere debueras.
In promptu causa est; facile deuincet Erasmus.
Qui potuit vaunert pellere dæmonium.

Mam habes candide lector nostram in
 Erasmi: antapologiam tandem &
 per intervalla impressam, quam longe
 citius Speraueram in publicum
 exituram Verum vt aliena, absentū
 q; negocia curari solent, Ita & nostra
 curę fuisse videtur. Et nichilominus
 cum tādū negocium huiusmodi dilātū sit, miror quur
 liber ipse totus emendatus & a vicijis prorsus immunis
 non euaserit, vt par erat. Multis enim in locis typogra-
 phus imo calcographus secus posuit q̄ in exemplari no-
 stro haberetur. Quare mi lector boni cōsulas oro, & vi-
 cia oīa quę deprehēdes nō mihi sed impressori ascribas
 Sunt tamen paucissima quādam verba quę non sunt
 ei imputanda quīs minus latina dicantur, vt sint trālla-
 tistę latinisatores grammatisę quę a me de industria po-
 sita sunt vt nouarum temeritatum barbariem significā-
 tius taxarem. Sunt quoq; nonnulla vocabula quę in cō-
 muni vsu sunt vt biblia postilla chifra a quibus tempe-
 randum essen non putauī Cum enim scientia qualibet
 suos terminos sualq; propositiones habeat, non satis fa-
 nus est qui censet ea poenitus reicienda quę commu-
 nis vsus admittit, etiam si minus a grammaticis probē-
 tur. Sed & longe infanior est qui vellicat vtentes vt pu-
 ta theologos q; postilla bibliaq; in foemīno genere &
 arithmeticos q; chifra vtantur. Etenim propter verba
 huiusmodi quę disciplinis ipsis peculiarīa sunt, nemo
 conuellendus est modo seruet in ceteris mundiciem p-
 prietatemq; sermonis. Ea autem quę per typographū
 deprauata fuere maxime quę plus offendere possent. In
 vñū collecta & in calce annotata reperies, vt corruptos
 locos facilius restituere, ac totum librum a mendis inu-

nem reddere possis. Ceterum te oratum velim ne possit
 hac Erasmi in me cauillis fidem vllam tribuas. Ille em̄
 per literas de me plurimum conquestus est cum theol-
 ogis parisijs. Et primū quidem omnū q; apud me
 quidam esset olim suus domesticus, phrasim meam ad-
 ornans. Vbi enim codices aliquot nostrę antapologię
 legit qui a suis Erasmeis missi ad eum fuerant, mox ca-
 lumnias huiusmodi excogitauit. Qua in re admirari
 non possum quo pacto non pudeat istum vetulum su-
 premog; fato propinquum tam impudenter emēiri &
 ea quoq; effingere quę nec cogitauī quidem. Mirarer
 autem magis nisi hominem ipsum exscriptis eius nos-
 sem, quem ferunt nullius rei pudere postq̄ non puduit
 cucullam destituisse. Vis nosse mi lector quur plus solis
 to phrasim ipse curauerim? Nempe q; expendi rem mis-
 hi esse cum homine latine linguae hard vulgariter peri-
 to, qui & omnes eloquentię vires i me exercuit vt me
 cum libro funditus exufflaret. Quod inq; animaduerti
 tantam esse temporis huius insaniam vt nihil gratum
 habeatur quod politum non sit. Ne igitur vinceret ita
 aduersarius ipse eloquentia, qui ratione non poterat,
 stylum ipsum adornauī quantum negotio satis esse vi-
 sum est. Idq; sine cuiusq; presidio. Deniq; non tanta mi-
 hi familiaritas est cum Erasmijs discipulis vt eos in ad-
 iutorium contra preceptorem suum euocarim. Eapro-
 pter impudentissimum fuit tanto theologorum cetui
 tam aperta mendacia scribere. Sed vt finem faciam tuū
 erit candide lector talibus nēniis ac sycophantijs casto la-
 bore confictis & forte posthac fingendis nihil credere,
 Meum vero, si forsan adantur, vel refellere potenter,
 vel potius patienter ferre surdę aure pertransire & res-
 bus melioribus tempus occupare, hoc te monere volui
 mi lector in calce, & bene vale.

Annotationes.

Folio primo. pro rabulis que restitue rabulis qui & paulo post pro nostras dic nostros.

Folio. ij. pro primoueri dic premoueri & pagella secunda pro nexa dic innixa.

Folio. iij. vbi dicit passim recepte dic passimque recepte.

Folio. iij. secunda pagella p moretur ponemoretur.

Folio. vi. secunda pro acceptu pone arreptu pro sacris legu sacrilegu & plytemasten pone lyromasten.

Folio. vij. p palagianu restitue pelagianu & pagella secunda pro auctore dic amatore.

Folio. viii. p imitare dic imitari & p irasci dic irasci.

Folio. ix. pro secerdoti dic sacerdoti.

Folio. x. pagella secunda pro pictoris dic pectoris.

Folio. xx. pro heumichi dic hei mihi & secunda pagella pro ansem dic ausam.

Folio. xxi. pro virtute dic veritate & secunda pagella pro differre dic referre.

Folio. xxii. secunda pagella pro fert dic fecit.

Folio. xxiii. pagella secunda vbi dicitur consequens est dic consequens est eum.

Folio. xxvi. pro collate dic collati & vbi dicitur eam repugnantem dic eamque repugnantem & pro auctoritate dic auctoritates & p sinderetur dic scinderetur.

Folio. xxix. vbi dicitur de friuolis magis dic de friuolis nugis & pro discipulis dic discipulis.

Folio. xxx. in calce secundę pagellę tolle distinctiones quia superflue ponitur.

Folio. xxxi. pro putabas restitue putabis & pro conatur dic communicatur.

Folio. xxxiii. secunda pagella pro mutat dic mutit.

Folio. xxxv. pa. secunda p diffomacha pone destomacha.

Folio. xxxvi. vbi dicitur certum singula dic certu est

singula & pro cogomei dic p cognomen

Folio. xxxvii. pagella secunda vbi dicitur vt tutus homo dic totus homo.

Folio. xxxviii. p maledictus dic maledicus & pro debet dic debes.

Folio. xl. secunda pa. vbi dicitur extaxatione dic & taxatione

Folio. xli. p decipere dic desipere & secunda pa. p non tractaram dic non tractarim pro oim dic omni & vbi dicitur concordat q dic concordat cu eo quod.

Folio. xliii. secunda pa. vbi dicitur mihi esse dic nihil esse

Folio. eodẽ p mandacia dic mendacia & pro sint dic sunt.

Folio. xlv. pa. secunda pro versus est dic v. us est.

Folio. xlvi. secunda pa. pro amen dic amen.

Folio. liii. pa. secunda p secuti sicuti pone dum est.

Folio. lv. vbi hñ hec caude dic hæ cauda.

Folio. lvi. p dicitur dic dicatur.

Folio. lvii. p desentire dic dissentire & secunda pa. p igitur dic igitur.

Folio. lviii. p cesset dic cessent.

Folio. lxii. pro cognitione restitue cognitione & pro scolasticorum. scolasticarum.

Folio. lxiii. pro stylo fuerant dic stylo fiant & pro pite piti

Folio. lxv. vbi legis peculiaris instituitur. tolle instituitur & pro obstruxit dic obstrinxit.

Folio. lxvi. pro peremiles repone peremptos & pro dedecorat. dedecoret.

Folio. lxvij. pro epologia dic apologia.

Folio. lxviij. pro dicto enim restitue dicas eum & pro consentis. consentientis.

Folio. lxix. pro disunctiue repone disunctim.

Folio. lxx. pro vberius probanda dic vberius improbanda & sequenti pagella vbi legis alexandria non fuerit. tolle non.

Folio. lxxiii. vbi legis pmisit & forte. scribe pmisit. si forte

Folio. lxxv. pro apocriphum repone apocriphum & pro

arguet, arguat,
Fo. lxxvi. pro vteris dic veteris.
Fo. lxxvii. pro & ignē dic vel ignem; & cōsequenter p
triplici & pone triplex vel, & vbi legis & populus, po
ne si populus.
Fo. lxxviii. pro excogitari dic exagitari, & in titulo ca
pituli pro probatio, probatur.
Fo. lxxix. vbi habes & sit reuera lege & si reuera, & p
illata, allata.
Fo. lxxx. pro longissimo dic longuo.
Fo. lxxxi. vbi legis ante illa quam, tolle ante, & dic illa
quæ, & pro probant, probat.
Fo. lxxxii. pro corrisisset reponere corrosisset, & vbi le
gis vt quæ hæbraica, tolle q̄, & pro multie nim, dic mul
ta enim, & pro calū niebantur, calumniabantur, & in ti
tulo capituli. x. pro & potius, dic vel potius.
Fo. lxxxiii. pro respondeat dic respondet.
Fo. lxxxiiii. pro titulus reponere titulis, & p habeamus
habebamus.
Fo. lxxxv. pro nūq̄ dic nūquid, & fo. sequenti pro etiā
meminit dic nichilominus meminit.
Fo. lxxxvii. pro adhiberint pone adhiberit, & pro
theodocionis theodocionem.
Fo. lxxxix. p fiat dic fit, & fo. xc. pro aliquid dicere pos
ne aliquid dicerem.
Fo. xcii. pro aliis scribe alias.
Fo. xciii. pro cuius enim lege omnis enim, & pro sedis
ciōse reclamatum, dic sediciose q̄ reclamatum,
Fo. xciiii. pro soleāt reponere soleat, & p adductos, addu
ctis, & p probamus pbauius, & pro non esse scribe
non esset.
Fo. xcv. pro affectam restitue effectam.
Fo. xcvi. p versi sunt scribe versibus sunt, & pro quo
nam modo, dic quānam modo.

Fo. xcix. pro vt q̄ dic vt denique.
Fo. c. pro enarratur pone erratur, & pro bafe, bafi, & p
pradicat pradicat.
Fo. ci. pro adhuc dic at hoc.
Fo. cii. pro correxir scrib ecorrexerit, & pro habeantur
habebantur.
Fo. ciii. pro aduersario dic aduersarios
Fo. ciuii. pro dicam eum reponere dicas eum, & fo. sequē.
pro valuisset, vacillasset.
Fo. cvii. pro inueret scribere numeret.
Fo. cix. vbi dicitur cur ea dimissa scribe cur ea pene di
missa, & vbi legis ac inuiolabilis, adde auctoritatis.
Fo. cx. pro affati reponere affatim, & pro quēdam, pone
quidam, & pro lascunæ, lacunæ.
Fo. cxii. pro literis pone litteris, & pro meritis, mentis
& vbi legis tenatiorque memoria, adde teneantur, &
pro insinuaretur dic insinuetur.
Fo. cxiii. pro elituandas dic eliminandas vel eliminan
das.
Fo. cxvii. pro sic enim lege sic eum, & folio sequenti
pro intectiores, incertiores.
Fo. cxix. pro permanferunt restitue permanferint, &
vbi legis generationem permanferunt dic generatio
nem si permanferint, & pro dixeram pone dixerim &
pro emendatos, emandantes.
Folio. cxx. pro octuaginta reponere triginta, & pro ani
malibus, animabus, & pro interdictum, interdum.
Folio. cxxii. vbi legis phreneticatur hæreticatur, tolle
vtrumque quia superfluum est.
Folio. cxxvi. pro imputari restitue imputare.
Fo. cxxvii. vbi legis translationes quorum dic quartū
& pro lectionem lectionem.

Fo. cxxvij. pro alij emulamur, scribe an emulamur, & paulo post hec verba tolle itaq; emulari pro ad iram p^ouocare & iudicare, sunt enim superflua. & vbi legis triū phans expugnans dic triumphans id est expugnans, Fo. cxxx. pro ad hebræos dic ab hebræis, Fo. cxxxii. vbi legis hesitabat locis, dic hesitabat & locis Fo. cxxxiii. vbi habetur quæ oia scribē at hec omnia, Fo. cxxxiiii. vbi legis Erasmi, cū, repone Erasmicum, & pro cristus tollere dic cristas tollere, Fo. cxi. vbi legis impingit dēum: pone impingit, vel dēum & pro se ad stylum, dic li ad stylum, fo. cxlii. loco muta dic mutare, fo. clii. pro iuterdictus dic interdictus, fo. clvi. pro laborū dic librorum, fo. clxv. pro sequenter dic sequentur, fo. clxix. pro noticiarum dic noticiam, fo. clxxii. iste grammaticus dic isti, fo. post pro aialibus quæ i gresse dic aīabus.

Finis Annotationum.

☛ **CAPITE** ☛

Primo prefatis quibuldam, quattuor depromuntur garrulitates, quas nonnulli leues homines in Sutores, libri titulati de translatione biblie auctorem nuper effuderunt, & tribus primis hoc capite respondei.

Ecce anno lapso librum de translatione biblie & nouarum reprobatione interpretationū titulatū quem & miseram vis ris doctissimis, vt diligēter examinātū traderent (si ita videretur) calcographis imprimēdū. Putabam hoc pacto de re christiana bene mereri, et laborem quoq; nostrum omnibus certe nostrę gentis hominibus fore gratū sperabam. At longe aliter contigisse audio q̄ ipse putaueram. Enimvero spiritus ille tartareus qui ad edendas nouarum interpretationum temeritates mira calliditate impulerat, vt scilicet leuibus ac male christianis hominibus illuderet, adni maduertens suas artes, suos dolos, suosq; conatus euadere inanes, & sua demum inuenta quotidie nostro labore pessum ire, quosdam rabulas excitauit, qui venenatę lingę sacula in me prorūsus immeritū absentemq; torquere non erubuerunt. Excitauit & quendam Erasmi, qui nuper frendens, fremens, ac toto furoris impetu debacchans, quandam in me apologiā edidit, id est fedissimam sentinam conuiciorum, mendaciorum, calumniarumq; refertā, in qua omnes sui pectoris sordes eructauit. Quę omnia mecum volutans primum addubitaui, an tantę petulantię obfistendū, & quidq; responsionis

adhibendum foret, id me deterrebat quod prouerbiorū capite. xxvi. Sapiens habet, ne respondeas stulto iuxta stultitiam suam, ne efficiaris ei similis. Ediuerso impellebat quod ibi continuo subdit, responde stulto iuxta stultitiam suam, ne sibi sapiens esse videatur. At tandem ab his me tricus explicans respondendum censui ne videlicet famam continere vider, cū scriptū sit. Curam habere de bono noīe. Et rursus, crudelis est qui famā negligit, censui inq̄ respondendū ne aduersantiū improbitas rei christiane grauius detrimentū inferat. Quod profecto contingeret si mea responsione nō reprimeretur, vt par est. Itaq; seruato moderatiē quod christianam quidem modestiam decet, sed aduersariorum impudens temeritas non meretur. Primum deo iuuante respondebo istis rabulis quā multas mihi criminationes obiciūt. Deinde cum hoste peculiariter congregiār, et calūnias eius oēs refellam. Postremo negociū siue argumentum tractatio precipuum in quo & ratiunculas aduersarii diluam, & rursus nouarum trāslationum temeritatem improbo. Sed iam rabulas nostras audiamus. Dicūt imprimis me debuisse prius novos translators secreta monere q̄ eos palam insectari. Deinde gartunt non meum sed eporū esse munus publicos errores fidei aduersos improbare. Aiunt insuper me non satis affecutū fuisse doctrinē pro tractando tam graui argumēto, prefertim cōtra viros ita egregios. Deniq; grauius querūtur q̄ rē mordacius tractauerim, vt pote qui verbis nō solū asperis sed etiā contumeliosis vsus sim. Quod quidē cartus siā minime decebat professionē. Est ne (inquiunt) simplicitatis cartusianę verbis tam mordacibus vtī? His igitur aliisq; modis prius indignis furdo maledicere, & me nihil tale meritū ranę istę coaxitantes rodere nō verētur. Quibus tamē decenti responsiōe obfistendū est, ne diutius sua garrulitate pias aures offendāt. Principio quod

aiunt nouarū trāslationū editores ^{primores} debuisse, respondemus id effectū fuisse a piis amicisq; viris q̄ pro familiari cōmercio putabāt se aliquid p̄ficere posse. At quantū secreta monitione p̄fecerint, ipsa loq̄tur experientia. Deinde dicimus si nihil priuātę admonitionis vnq̄ fuisset adhibitū, licuisset nihilomin⁹ eos palā improbare. Et em̄ in iis rebus quę publice sūt nihil opus est secretā correctionē p̄cedere, sed quę publice peccātur, publice argui citra temeritatem possunt. Quod & Paulus testat ad Thimoteū. i. ca. dicēs. Peccātes corā oībus argue, vt & ceteri timorē habeāt. Cui altipulator diuus Augusti. sermōe. xvi. de verbis dñi hūc in modū dicēs. Ergo ipsa corripiēda sūt corā oībus, quę peccātur corā omnibus. Ipsa corripiatur secretius q̄ peccātur secret⁹. Distribuite tpa. & cōcordat scriptura. Ex his em̄ aperte liquet ea quę publice admissa sūt, publice reprobari sane posse. Quid aut palā notius ac vulgati⁹ q̄ nouarū trāslationū temeritas, q̄ & iam annos multos p̄leuauit? Quētiā vn⁹ ex eis scilicet Erasmi iam tres editiones publicarat anteq̄ in eū quicq; scriberē, & quartā insup̄ apparabat; nec cessatur putabatur quoad forte quātū nobis euangelij edidisset. Quid igitur cōmerui q̄ publicas temeritates publice vellicaui. Nihil plane, quod mihi certe vicio dari possit. Deinde cū dicūt liguaces isti casto labore se fatigātes pot̄ fieri esse publicos errores dānare, nouisq; paus oblectari. Fateor & qdē ingenue ad venerabiles antistites p̄tinere nō modo facultatē docēdi quę vera sunt; sed auctoritatē quoq; dānandi ea quę fidei catholice refragātur. Et nihilominus diuini iuris doctorib⁹ licet catholice docere veritatē, aduersosq; errores diligēter examinare, & doctrinali quoq; cēsurā dānare. Cur em̄ (precor) theologicas literas multo labore didicerūt si nō liceat eis vtī tā pro veritate fouēda q̄ falsitate reprobāda? Cur inq̄ eistā nobilis talit̄ a deo creditū est, si nō liceat ei negociari & ad

ipsū dominū cum multo fenore tandē referre? Cur eis quoq; munus licentię apostolica auctoritate impertitū si fas non sit in eo se exercere? Cur demum in rebus huiusmodi pastores ecclesię iuuare non poterunt, qui ad prestandum auxiliū instituti sunt? Magna prorsus insania est secus vel sentire vel garrere. Sed quid? Si prelati sint velut canes muti nō valētes latrare; aut certe si possint non tamen re ipsa faciant vel ob tediosum laborem quē in negotiis huiusmodi op' est obire; vel q; aliis occupationibus se implicant; (cum tamen negotio tantoq; tera cedere debent) nunquid theologi doctores mutire nihil poterunt. Nunquid et finire debent fidem catholicam pessum ire, et salutem quoq; animarum periclitari? Quis hoc dicat? Possunt igitur, possunt, imo debent nouis temeritatib; obuiam ire, et rei christiane pro viribus opitulari. Si quidem optima ratio conficit liberos debere parentibus indigentibus opem ferre dum possunt. Et quis non videt matrem ecclesiam in grandi periculosaq; necessitate constitutam esse? Eadem ratio ipsa diuinę auctoritati nixa flagitat vt eis succurratur qui vel mente vel corpore periclitantur, vnicuiq; enim mandauit deus de proximo suo. Et certe sicut is occides re dicitur qui fame confectum non pascit dum facultas adest; sic ille perimere dicendus est qui animas immortales ob defectum cibi spiritualis quādo tribuere tenetur, misere perire sinit. Deniq; qui proximos suos ab interitu perpetuo non vindicat dum facere debet, hoc est dum officium exigit aut se ingerit necessitas; grauioris piculireum se facit q; qui a temporaria morte non preseruat. Debent igitur nedum possunt theologi rebus tam misere afflictis suffragari, et nouas quoq; temeritates pro viribus improbare, presertim cum animaduertant prelatos multos (qui se murum pro domo Israel opponere deberēt) nihil in tāto rerū discrimine prorsus

mutire; animaduertant et quosdam pseudo prelatos nō tantum nouis heresibus fauere, sed (quod vix credere possis) palam quoq; effutire. O quando isti lupi rapaces christiano ouili consulerent! O quando perfidis hereticis reluctarentur? Sed vt tandem meum agam negociū tum cōsiderans & prelatos & doctores theologos nihil (quod certe nossē) contra nouarum translationum temeritates scriptis egisse aut certe edidisse; putauī hanc laboriosam prouinciam in me fuisse reiectam. Itaq; publica auctoritate eo ī casu ad me deuoluta vsus ad opus ipsum me viriliter accinxī, vt videlicet communi biblię iam dudum probatę passim receptę (quę in ius vocata fuerat) patrocinarer; vt catholice fidei causam agerem, vt ecclesiam religionemq; christianam pro vniuersis tutarer; vt demum propulsatis erroribus salutē cōsulerem animarum. Nunquid propter hæc incusari, rideri, lacera-riq; merui? Nunquid iustam carpēdi causam habuere propterea maledici homines qui me suis linguis adeo inhumane persequuntur; minime sane. Si enim nouis translatis nulla publica auctoritate præditis ī communem biblię editionem latrare licuit (vt isti asserunt) qua fronte garrunt mihi nō licuisse eam tanta iniuria vindicare? Ineptissimus est qui putat licitum esse nouas temeritates in perniciē rei christiane introducere, & mihi non licere quicq; mutire? Sed iam ad aliam istorum linguacium stropham accedentes dicamus eos nihil aliud q; meras nugas merasq; contumelias effutire. Dicant obsecro, dicant an ad grammatistas aliosq; huius farine homines pertineat de theologicis litteris theologicisq; magistris cēsurā agere. Et qui facere possent? Nullus equidem censor idoneus esse potest in re quā nihil vel parū nouit. Ergo nimium stupidi sunt qui putant hoc sibi licere. Nō igitur sibi de me iudicium vsurpent, sed potius tractent fabrilla fabri, & iuxta grecum proverbium

quam norunt artem in ea se exerceant. Censuram vero de me theologis doctissimis relinquāt, qui me philosophiam imprimis docentem, deinde in conflictu theologico decertantē longo tempore viderunt, illi enim equā de me censuram facere quēunt. Sed ne pluribus agam, si censores isti diligenter nostras lucubratiōes voluissent, mox intellexissent tam indigna conuicia me non meruisse, vidissent etiam (nisi sint talpa ceciores) me nihil super vires attentasse, sed iuxta dictum Oratianum summa pisse materiam nostris viribus equam. Denique intellexissent, me nō fuisse congressum cum Herculeis viris, sed cum iis quorum nec vires mihi nimium formidandas, nec victoriam quoque supra modum difficilem ipse putavi, quam multis, tum admirabiles, tum insuperabiles videbantur. Sed de his iam satis. Nolo enim ea professi qui vberius quā nescio quid vanitatis potius quā christiane humilitatis redolere facile possent iis qui temere censorem agere consueverunt. Venio igitur ad nouissimam istarum ranarum garrulitatē, quē ceteris grauior quidem videtur.

¶ Capite secundo postrema garrulitas quā grauior est, discutitur, & variis exemplis probatur, tum licuisse, tum licere verbis asperis imo & contumeliosis vt, modo feruetur quod obseruandum est, deinde subiungitur quod sint in conuiciis dicēdis seruanda vt licita sint & pia.

leunt enim tandē leues oblocutores mihi nullo pacto licuisse tanta verborum vt licentia, tantaque conuicia in homines tam egregios iaculari. At breuiter respondeo mihi licuisse verbis asperis, imo & contumeliosis vt, presertim quod negocium hoc exigebat, & nihil contumeliose, nihilque temere dicere mihi animus erat. Quod enim mihi licuerit imprimis ostendere possum variis exemplis virorum illustrium, qui verbis non solum asperis sed etiam contumeliosis, imo & flagellis interdum vsi leguntur pro viciis aut corripiendis, aut reprimendis, aut certe dando exemplo, fouendaque republica, & legum iuriumque auctoritate seruanda. Et primum quidem asserere certum est viros illos egregios de quibus sacre literę meminerunt, in quibus primus occurrit Moyses vetusti populi dux atque legislifer sapientissimus. Hic enim quauis esset vir mitissimus super omnes homines qui morabantur in terra, vt scriptura ipsa inquit, nihilominus asperitate non solum verborum sed etiam suppliciorum vsus est. Si quidem propter adorationē vituli conflatis multa hominum milia occidit fecit, quē ad modum Exodi, cap. xxxii. constat. Idem propter scelus idolatrię cum filiabus Moab admissum iratus inquit. Occidat vnusquisque proximos suos qui initiati sūt Beelphegor. Numeri, xxv. Idem filiis Ruben & Gaad querentibus possessionē citra Iordanem iratus. Ecce (ait) vos surrexistis pro patribus vestris incrementa & alium hominum peccatorum vt augeretis furorē dñi contra Israel. Nume. xxxii. Denique imminente sibi morte populo dixit Ego scio cōtentionē tuā & ceruicē tuā durissimā. Deuteronomi, xxxi. Iosue quoque i Moysi locū suffectus ob peccatum anathēatis occidit pcepit Achā dicens. Quia turbasti nos exturbet te dñs i die hac, Iosue, vii. Idē etiam filios Israel

obiurgans ait, viquequo marceſis ignauia, & non intra
tis ad poſſidendam terram quam dominus deus patrū
veſtrorum dedit vobis: cap. xv. iiii. Helias etiā ipſo igne
vehementior grauiter increpans regem Achab hūc in
modum ait. Nō ego turbo iſrael ſed tu, et domus patris
tui qui dereliſti mandata domini & ſecuti eſtiſ baa-
lim. iiii. Reg. xviii. Idem quoq; prophetiſ Baal illudens
hoc modo inquit. Clamate voce maiore, deus enim eſt
& forſan loquitur, aut ī diuerſorio eſt, aut in itinere, aut
certe dormit vt excitetur. Sed & tādē omnes illos occi-
dit, vt eodem capite patet. Inſuper duos quinquagena-
rios qui eum ridebant igne de celo impetrato cum ſuis
peremit dicens vtrūq; Si homo dei ſum deſcendat ignis
de cœlo & deuoret te & quinquaginta tuos. iiii. Reg. i.
Helyſeus ipſius Helię diſcipulus paruiſ pueris ſibi illu-
dentibus ac dicentibus: Aſcēde calue, aſcēde calue, ma-
ledixit in nomine domini, qui protinus ab vſiſ lacerati
ſunt. Iob quoq; miriſcum patientię exemplar ſuos ami-
cos qui ad conſolandum venerant frequenter rideret ac
mordet. Ergo vos (inquit) eſtiſ ſoli homines & vobiſcū
moretur ſapientia, quis em̄ hec que noſtiſ, ignorat. c. xii.
& c. ſequenti. Nunquid, ait deus, indiget veſtro menda-
cio vt pro illo loquamini dolos? Et. c. xvi. Conſolatoreſ
(inquit) oneroſi omneſ vos eſtiſ. Nunquid finem habe-
bunt verba ventola? Quanta autem verborum aſperi-
tate vſuſ ſit Elayſ propheta teſtatur primum eiſ capi-
tulum in quo Iudeoſ dure vellicans hunc ī modum ait.
Ve genti peccatrici populo grauī iniquitate ſemini neq;
filiſ ſcleratiſ. Et iterum. Audite verbum domini prin-
cipes Sodomorum percipite auribuſ legem dei veſtri
populuſ Gomorre. Hieremiſ quoq; domum Iſrael obi-
urgans etiā meretricem vocat. In omni (inquit) colle
ſublimi & ſub omni ligno frondoso tu proſternebariſ
meretrix capite. ii. Et. iiii. quoq; capite. Idem ait. Frons

mulieriſ meretriciſ facta eſt tibi, & noliſti erubeſcere.
Quid plura? q̄ duriter ceteri prophete peccantem popu-
lum obiurgarint teſtantur eorum libri qui reſpenſio-
nibuſ aſperſi pleni ſunt. Deniq; vt finem veteri teſtamē-
to faciam, ſecundus Machabeorum liber, capite ſeptimo
teſtatur q̄ aſperſi verbis vſi ſunt, ſep̄ illi fratres qui ob
patrias leges mirabilem mortem cum matre paſſi ſunt.
vnus enim ex eiſ in vltimo ſpiritu conſtitutuſ, ſic ait.
Tu quidem ſceleſtiſſime in preſenti vita noſ perdiſ. Et
aliuſ mortuſ vicinuſ hunc in modum inquit. Tu autem
o ſceleſte & omnium hominum flagicioſiſſime noli fru-
ſtra extolli. Clam veniamuſ ad nouum teſtamentum
(quod lex ſeruauitatis & amoris dicitur) & ex eo quoq;
probemus ſanctoſ viroſ duris obiurgationibuſ vſoſ
 fuiſſe. Et imprimiſ Chriſtum dominum ipſiuſ legiſ au-
thorem (cuiuſ & omniſ actio noſtra eſt inſtitutio) aſſera-
muſ. Ipſe etenim Scribaſ & Phariſeoſ grauiter ſepe ve-
licans etiā hypocritaſ vocare ſolebat, quos & ſtultoſ
alicubi vocaſſe legitur. Vultuſ (inquit) nonne qui fecit q̄
deſoriſ eſt etiā quod deintuſ eſt fecit? Luce. iiii. Sed &
ibidem patet eum multoſ in ipſoſ ve dixiſſe. Stultoſ
quoq; vocauit diſcipuloſ illoſ qui die reſurrectiōiſ ibāt
in Emauſ. O ſtulti inquit & tardi corde ad credendum.
cap. xxiii. Deniq; verbera nonnunq; verbis adhibuit, vt
qui factō flagello vendenteſ & ementeſ eiecit e tem-
plo. Ioanneſ quoq; precurſor & baptiſta ipſiuſ domi-
ni Phariſeoſ progeniem ac genimina viperarum palam
vocaſſe reſertur. Stephanuſ prothomarty magiſtriv eſ-
ſtigia ſectatuſ Iudeoſ ipſoſ dura ceruice, incirciſoſq;
cordibuſ & auribuſ, & proditoreſ ac homicidaſ in acti-
buſ apoſtolorum nuncupat. Pauluſ vaſ electiōiſ tam
dure carpit Galathaſ vt eoſ inſenſatoſ ac ſtultoſ vocet.
O inſenſati Galathe (inquit) quiſ voſ ſcincinauit non obe-
dire veritati? Ante quorum oculoſ Chriſtuſ Ieſuſ pro-

scriptus est & in vobis crucifixus. Et paulo post sic stultus estis ut cū spiritu ceperitis nunc carne consummāmini. cap. iiii. Idem quoq; Cretenses aspere carpens non dubitauit in eos epimenydis poetę carmen citare. Cretenses (inquit) semper mendaces, male bestię, ventres pigri, ad Titū capite primo. Insuper quanta fuerit asperitate vsus in quodam magum Helymam qui proconsulem Paulū nitebatur auertere a fide, liber Actuum apostolorū. cap. xiii. indicat. sic enim habet. Paulus autem qui & Paulus repletus spiritu sancto intuens in eū dixit, o plene omni dolo & omni fallacia fili dyaboli inimice omnis iusticie, non desinis subuertere vias domini rectas. Et nunc ecce manus dñi super te & eris cecus non videns solem vsq; ad tempus. Ecce quomodo durissimis obiurgationibus nō solū Paulus ipse vsus est sed etiā cecitate dānauit quę aspere multū obiurgauerat. Deniq; p̄ncipem sacerdotū Ananiā maledicēs etiam parietem dealbatum in eisdem actib; apostolorū vocat. Percutiet (inquit) te deus paries dealbate. ca. xxiii. Neq; vero solis verbis asperis, sed interdum penis aliis ut dicere cepimus, vsus est. Siquidem eum qui viciū nepharię fornicationis admiserat tradidit sathane in interitū carnis ut spiritus saluus esset in die dñi nostri Iesu christi, primę ad Corin. v. Itidē Hymeneū & Alexandrum sathane tradidit ut discerent non blasphemare. i. ad Thimo. i. Iacobus apostolus in sua canonica tādure carpit eū qui fidem habeat sine operibus ut inanem vocet, & mundiales quoq; homines adulteros nūcupet. Petrus apostolorū princeps describens epistola. ii. falsitates hereticorū tanta verborum asperitate vtitur ut pene conuiciari dicas. Sed & ipse qui vmbra sua languidos curabat Ananiā & Saphyrā qui de precio agri fraudauerant, verbo pemit, Actū. v. Ioannes quoq; apostolus eos qui christū negant, antichristos in sua canonica vocat. Deniq; sanctus ludas hereticos taxās animales nūcu-

pat seipso segregantes & nubes quoq; sine aqua, item arbores infructuosas bis mortuas, eradicatas fluctus feri maris despumantes, & demum sydera errantia. ¶ Verum nō solum diuinorum canonicorumq; librorum auctores, sed etiam alii sancti doctiq; patres (quorum vīta doctrinaq; exemplo esse debet) verbis asperis imo & conuiciis leguntur vsi, dum in refellendis erroribus ac viciis versabantur. Equidem Policarpus apostolorum discipulus martyrq; inculcus marcionis heretico aliquando sibi occurrenti ac dicenti: Agnoscis ne nos? Agnosco inquit agnosco primogenitum sathane, quod refert Eusebius. iiii. ecclē. hist. lib. refert & quinto libro ipsi Policarpoviro apostolico morē fuisse cum aliqd fidei catholice aduersū audiret, exclamare auresq; cōtinere & dicere deus bone, in quę tēpora me referasti vt hec audia. Itidē Antonius cum ad Paulū contēderet & vnus ex faunis siue satyris ei occurrens rogasset, vt communē deū pro suo grege precaretur, ciuitatem Alexandrię taxans sic ait. ve tibi Alexandria quę pro deo portentaveneraris, ve tibi ciuitas meretrix in qua toti orbis demōia cōfluerent. Quid nunc dictura es? Bestię christum loquūtur, & tu pro deo portēta veneraris. Diu quoq; Chriostos mus sentiens Eudoxiam augustam moliri ut synodus contra eum iterum cogeretur, quandam in eam hominiam sic exorsus est. Rursus Herodias vesanit, rursusq; turbatur, denuo saltat, denuo caput Ioannis in mensorio concupiscit accipere, quemadmodum refert historia tripartita, libro decimo, capite. xv. Sed & sermo eius qui ordine est. xxviii. aperte declarat q̄ asper ac feruidus fuerit in obiurgationibus faciendis. Vix enim dici potest quanta asperitate malas ibi mulieres persequatur. Sermo ille sic incipit. Heu me, quid agam vnde sermonis exordium faciam? quid dicam? vel quid taceam? Porro sanctus Ambrosius in

quadam oratione contra auxentium arrianum agens eum portentum ac lupum vocat. Quasi asper vero sacer Hieronymus fuerit in suos aduersarios luculenter eius scripta indicant. Enimvero contra Iovinianum agens imprimis eum epicurum christianorum vocat. Deinde filium eius ridens sic ait. Totus timet, totus facit, attollit se per singula & quasi debilitatus coluber in ipso conatu frangitur. Et rursum, rogo que sunt hæc portenta verborum? Quod descriptionis dedecus? Nonne per febrē eum sonare putes vel arreptum morbo frenetico, Hypocratis vinculo alligandū? Idem quoque contra Heluidium disceptans eum dicit turbulentum & laicum simul & sacerdotem ac imperitissimum hominum. vigilantium etiā increpans acerbissime aliquando dormitannum, aliquando cauponem, nunc hominem moti capitis Hypocratis vinculis alligandum, nunc insanum caput, modo portentum in vltimas terras deportandū, nunc hereticum blasphemumque infelicissimum appellat. De eodē quoque ad Riparium scribens sic ait. O præcidēdam linguam a medicis: imo insanum curandumque caput, ut qui loqui nesciat discat aliquando reticere. Ego vidi hoc aliquando portentum & testimoniis scripturarum quasi vinculis Hypocratis voluilligare furiosum: sed abiit, excessit, eua sit, erupit. Et paulo post ostendit Hieronymus ipse sibi licere tanta contumeliarum asperitate uti dicens hoc pacto, Tacita me forsitan cogitatione reprehendas, cur in absentem inuehar. Fatebor tibi dolorem meum, sacrilegium tantum tantum tantum audire non possum. Legi Symonem phynæes, austeritatem Helye, zelum Symonis chananæi, Petri feueritatem, Ananiam & Saphyram trucidantis, Paulique constantiam qui Helymam magum viis dominæ resistentem, æterna cecitate damnavit. Non est crudelitas pro deo, sed pietas. unde & in lege dicitur, si frater tuus, & amic⁹, & yxor que est in sinu tuo te

deprimere voluerit a veritatis, sit manus tua super eos, & effunde sanguinem eorum & auferes malum de medio israel. Denique quantum destomachetur in Iohannem epum, Rufinum, aliosque aduersarios, quantum eos rideat ac mordeat, scripta eius aperte testantur. Venio ad Augustinum qui mihi quidem fuit ingenio, At nihilominus obiurgationibus usus est, & vtendum quoque (sed rarer) esse docuit. Sic enim ait sermone domini in monte. Raro & ex magna necessitate obiurgationes sunt adhibende in quibus non ut nobis sed ut domino seruiatur, instemus. Quod etiam vus sit contumeliis hoc ex quibusdam locis probare possumus. Imprimis disceptans contra Manicheum eum stultum vocat sermone de quinque heresibus. Stulte (inquit) unde sordes in virgine matre ubi non est concubitus cum homine patre? Idem facit sermone de fide mediatoris contra hereticos iudeos & Paganos quem in vigilia natiuitatis habuit. Quid est (ait) arriane quo progressa fuerit immanitas tua. Et paulo post, vos autē sacrilego ausu in iam baptizatis exussistis Christum, respuistis spiritum sanctum, & renatum non abluere sed sordidare, non liberare sed obligare, non viuificare sed mortificare contendistis. Idem tractatu xxxv. super Iohannem hereticum taxans sic inquit. Prophetas audi o homo mortue & vermescendo calumniose denique Iulianum palagianum & complices hereseos notans sic ait. De illis Apostolicis verbis in quibus impudentia mirabili, imo dementia resistitis fundatissime fidei ubi ait per vnum hominem peccatū intrauit, &c. Ceterum ne tedium lectori pariat, ceteros doctores pretereamus, præsertim cum scripta eorum testentur eos duris obiurgationibus vfos fuisse. Testetur quoque sanctos martyres dum patiebantur, durissime interdum respondisse tyrannis ac persecutoribus a quibus cruciabantur. Et quid de viris ago? Cum etiā palā sit fœminas

sanctas vel iuuenulas magna verborum asperitate v̄sas fuisse. Et vt infinita prętermittamur exēpla hoc de sancta Agnete & collactanea eius emerentiana probare satis sit. Siquidem vt fidelis Ambrosius refert in passione ipsius beatę Agnetis (quā eleganter scripsit) dum filius prefecti v̄rbis ei multa p̄ciosa attulisset, vt cōsensū eius coniugio nō negaret, tale fertur agnes ei dedisse responsum. Discede a me fomes peccati, nutrimentum facinoris, pabulum mortis, discede a me, quia iam ab alio auctore pręuenta sum. Similiter Emerentiana virgo sanctissima paganos increpans qui fideles persequebantur his verbis exprobrasse legitur, superflui miseri, caduci, atq; atrocissimi dei omnipotentem colentem occidistis, & percussione lapidum homines innocentes iugulastis. His igitur (vt negocium concludamus) aliusq; id genus exemplis constat aperte sanctos viros conuiciis atq; oburgationibus duris v̄sos fuisse. Sed obsecro, si sanctis patribus hoc licuit, cur mihi licitum non fuit. Si in re minoris aliquando momenti magna verborum atrocitate v̄si sunt, cur in negotio periculosiori (quod totam rem publicam concernebat) facere nō deuit. Si sœm̄ing citra temeritatem in sua causa conuicia dixerūt, cur precor fas viro non fuit pro republica decertanti. Si deniq; patres ipsi pro comprimendis temeritatibus interdum verbis verbera addiderunt, cur mihi non licuit pro noua petulantia vel profliganda vel reprimenda verborum asperitatem adhibere? licuit sane. Nec puto hominem sanı capitis de hoc hesitare.

¶ At dicet quispiam non omnia patrum exempla esse imitanda. Quod & diuus Augustinus astruit libro contra mendacium vbi sic ait. Certe Dauid nullo modo recte dicitur iurare debuisse se facturum quod post ea cerneret se facere non debere. vnde constat q̄ non

omnia quę a sanctis vel iustis viris legimus facta transferre debemus in mores. hec ille. Respondemus quędā a sanctis viris effecta fuisse, quę ex se mala sunt, hoc est bene fieri non possunt, & hec quidem non sunt a nobis imitanda. Cur (ais) ergo sacris in litteris commemorata fuere? Nempe vt eruditionem hauriamus, hoc est vt hec animaduertentes nobis caueamus, laspsūq; timeamus. Si enim tanti viri lapsi sunt, quis non trepidet? quis non sibi cauendum putet? Quis demum securitatem in hac mortalitate sibi polliceri audeat? Et nihilominus si pro humana fragilitate rueret contingat, non desperemus, sed exemplo eorum resipiscamus. Alia vero a sanctis viris effecta leguntur, quę per se bona sunt, vt quę in decalogo fieri iubentur. Et in his quidem tota libertate sanctos ipsos imitari possumus, imo & debemus. Deniq; alia sunt quę bene fieri possunt, sed nec ita facilliter, nec indistincte quocq; ab omnibus presumenda sunt ob magnum periculum quod in eis faciendis contingere solet. Et huius generis sunt contumelias dicere, seu conuiciari, irasci, deridere, se laudare, & similia. Ad hec enim decenter laudabiliterq; facienda, opus est magna discretionē. Et magna quoq; diligentia adhibenda est, vt seruentur quę obseruanda sunt.

¶ Quæ sunt illa? Nempe syceritas intentionis, mansuetudo pectoris, modus, aptus & discretio seu consideratio causę, personę, aliarumq; circumstantiarum. Non enim dicenda sunt conuicia mala intentione, vt puta conuiciandi animo, aut fame tollendę seu denigrandi honoris causā, vel etiam retaliandi seu vindicandi ardore. Qui enim alteri conuiciatur, ea intentione vt dedecore afficiatur, honosq; eius deturpetur, aut fama ledatur, non minus peccat, quam qui

furtum aut rapinam admittit. Siquidem tantum imo plus solent homines honorem q̄ pecuniam amare. Pura igitur ac recta sit intentio oportet, hoc est vt intentione emendationis siue correctionis (quę hoc modo futura speratur) aspera fiat obiurgatio dum facienda est. Sunt enim qui dulci monitione non flectuntur, sed potius ridet. Aut certe si nulla spes emendationis habeatur, fieri tamen potest dura reprehensio gratia reprimendę temeritatis & audacię quum alias vel non potest, vel tam apte non potest cohiberi. Deniq; si nihil horum speretur, potest nihilominus vir probus zelo dei successus dure vicia vellicare, & si opus sit contumelias adhibere ad aliorum admonitionem et reipublicę cōseruationē, vt videlicet ceteri hoc pacto intelligant sibi diligenter cauendum esse ab eo quod tam aspere reprehenditur. Quodquidē minime putantur facturi si reprehensionis non adhiberetur asperitas. Non igitur iracundia, nō vindictę appetitus, non fratrum odium, non deridendi, denigrandi, seu ledendi auaritia, non ardor adducendi in contemptum ceterorum, nō deniq; desiderium laudis quę hoc interdū modo stulte queritur, sed zelus dei, correctio morū, veritatis defensio, reprobatio falsitatis, & cōseruatio rei christianę debent ad conuicia (quando opus est) dicenda concitare. verum non satis est hanc sinceritatem intentionis habere, nisi q̄ pectoris adsit mansuetudo, quę frenet ac temperet iram quę se huic negocio ingerere solet; temperet inquam ne nimis ferueat, ne perturbet animum, ne demum limites rationis (a qua di rigi semper debet) egrediatur. Quia enim in re huiusmodi semper sit seruanda mititas, testatur beatus Fulgentius sermone quodam de beato Stephano hoc dicens modo. demonstrauit enim geminam ecclesiastici dispensatoris industriam, vt ad corrigendū cuiuslibet p̄toris errorem & nō desit i ore correptio: & ad deū pro eo supplex

effundatur oratio, vt qui malum facit, per increpationem de malis operibus cōfundatur, & p̄ orationē apud dominum adiuuetur. Ac sic ipsa charitas & i ore iusticiā sonet vt terrātem corrigit, & in corde patientiam seruet, vt pro errante orationē puro affectu dilectionis effundat. Qui enim errantem non corripuerit, de negligētia iudicatur. Qui autem pro eo non orauerit, de pernitie condēnatur. Et paulo post, sic enī vigilet i ore correptio vt in corde non dormitet oratio, hęc fulgentius. Cui asti pulatur & diu? Gregorius homelia decima septima dicens hoc pacto. Sed inter hęc sciendum nobis est vt sic exerceatur zelus rectitudinis contra praua acta proximorum, quatenus in seruiore discretiōis nullo modo relinquitur virtus māsfuetudinis. Et iterum semper in sacerdotali pectore, cum terrore seueritatis custodiri debet virtus mansuetudinis, vt & iram mansuetudo condiat, & eandē mansuetudinem (ne fortasse dissoluta sit) zelus discretiōis accendat, hęc Gregorius. Porro seruandus est modus aptus in huiusmodi negocio obiurgatiōis, ne videlicet mendacia dicantur, ne inq; falsa cōiicia seu calumnię obiciantur, ne nimia victoriam fiat exaggeratio, ne demum nimia personarū depressio fiat. Etenim modus excederetur, si doctus theologus, vel theologaster, vel theologulus vocaretur. Item si philosophus admodum eruditus sine causa diceretur philosophaster: si iuriscōsultus sapiētissimus, leguleus; si deniq; vir doctus vel sciolus vel asinus temere nuncuparetur. Enimvero si modus ita excedatur vt falsa cōiicia publice in aliquē dicantur aut scribantur; non potest digne respicere: nō potest salutarem facere poenitentiam, & salutem consēqui sempiternam quisq; hoc p̄sumperit, nisi tam publice canat palmodiāq; publice diffamauit. O periculosissimum negotium, O graue nimis piaculū, quod vix vñq; plene dilui potest, quod inq; securā letā & quietam

deinceps conscientiam esse non sunt, utpote quod iugē
eicarnificinam afferre, & dedecus quoq; cum temporas
neum tum perpetuum suo autoriparere soleat. Putas ne
satis est sacerdoti confiteri? Minime sane, sed restitutio
lese famę etiam faciēda est, ut decet. Deniq; in re huius
modi habenda est præcipua discretio siue prudens con
sideratio, quę causam, personam, aliaq; id genus diligen
ter attendat, præsertim dum graues contumelię dicuntur.
In rebus enim paruis non tam diligenti consideratione
opus est. Debet igitur causa attēdi an sit grauis an leuis.
grauis est dum agitur de veritate sacrę scripturę eiusq;
translatione, de potestate ecclesię, de virtute sacramento
rum, de auctoritate canonum, legum, prælatorū ac prin
cipum; de veritatibus catholicis, & hęresibus aduersis,
de negociis theologicis; de statu religionis; de ceremo
niis; de votis, ieiuniis, & aliis hoc genus ad catholicam
fidem ad disciplinam christianam, ad bonos mores, ad
salutem deniq; animarum pertinentibus. Debet & per
sona considerari prudenter an sit pertinax, an emendare
parata. Cum hac enim q̄ cum illa mitius agendum est.
Idem an sit in afflictione constituta, an a tribulatione
immunis. Huic enim durior obiurgatio q̄ illi debetur.
Deniq; an possit sine conuiciis vel emendari vel certe
cohiberi a sua temeritate. Si enim decēter possit, cur ad
derentur contumelię? Proinde taxatur quodam modo
Crisostomus in hystoria tripartita libro decimo capitulis
quarto & quindécimo q; duris increpationibus ali
quando non satis decēter vsus sit. An vero iuste carpa
tur in hac parte, viderit autor ipse qui hoc dicit.

CSed ad institutum reuertentes conficiamus in verbis
asperis & contumeliis dicendis nos posse sanctos patres
imitari, modo seruentur ea diligēter quę eos obseruasse
putamus. Hęc autē sunt, quę paulo ante satis plene dixi
mus. Conficiamus etiam non omnes ad id negocii diffi

cilis ac periculosi satis aptos esse. Qui enim passiones
suas temperare seu moderari non norunt, non nouerūt
inquam modum tenere, non deniq; illam habent discre
tionem quę exigitur, & multa cōplectitur, minime de
bent huiusmodi negocium attentare quod proborum
est virorum, & in perturbationibus sedandis exercitato
rum. Non debent igitur ii qui necdū viciis excocti sunt
hoc præsumere, nisi forte in casu grandis necessitatis &
adhibita cura diligenti ne falso quicquam seu temere vel
indecenter dicatur. Sed de his hactenus.

CCapite tertio quedam afferuntur obiectiones quibus
prima fronte suaderi posset Sutorem in conuiciis dicē
dis non obseruasse ea quę exigitur, quibus res
spondetur. Et in responsione luculenter pri
mum ostenditur sinceritatē intentionis mā
suetudinemq; pectoris, & modum discre
tionis Sutori affuisse, deinde declara
tur cur in huiusmodi negotio con
uicia adhibita sunt, cum sine eis
res tractari potuisset. Deniq;
monstratur Erasmi nihil
eorū quę requiruntur

ad conuicia dicēda
penitus obser
uasse, sed oēs
casib; ini
q̄is fuisse
conci
tum.

T forte dicant linguaces isti me nō
obseruasse quę in obiurgationibus
dicendis seruāda sunt. Imprimis q̃
sinceritate intentiōis nō sim impulsus
ad id negociū, sed auiditate laus
dis humane. Deinde q̃ mansuetudinem
pectoris nō habuerim, cum
tamen precipiat Paulus correptionem
in spiritu lenitatis fieri debere. Porro q̃
nec discretionem nec modum vllum tenuerim
quippe qui nimia verborū atrocitate
vsum sim, viros scilicet doctissimos
vocando theologastros, sciolos, homunciones,
& asellos, viros inq̃ probos ac pios
notando temeritatis hereseos & impietatis.
Deniq̃ q̃ exemplum dederim conuiciandi,
& in alienas quoq̃ lucubrationes quo iure
quaq̃ iniuria debacchandi. Respondetur
has quidem garrulitates ab istis
verbosis obici posse, sed temere. Nihil
enim veritatis habent. Refellendę sunt
tamen ne imprudentes decipiant. Q̃
imprimis meam arguit intentionem,
ostendunt se temerarios iudices esse.
Quandoquidem temerarium est de
secretis cordis alieni agere censorem.
Tria etenim sunt temerarium iudiciorum
genera quę ad theologicum negotium
pertinet, vt interim iudicia forensia
pretereamus. Primum est cum de occultis
alieni pectoris iudicatur. ^e Temerariū
enim est de illo quod sensibus humanis
peruiū esse non potest iudicare. Hinc
petrus a domino interrogatus, diligit me
plus his. Non est ausus dicere plus his,
noluit enim esse iudex cordis alieni,
sed simpliciter dicere, amo te. Et quis
potest esse iudex cordis alieni, cum etiā
propriū vix agnoscere possit? Alterum
autem temeritatis genus in iudicatio est,
dum exteriora in peiorem partem
interpretantur, puta cum dicitur
aliquid malo animo factum fuisse
quod bono fieri potuit: vel etiā si bono
animo fieri nequeat, iudicatur

peissimo animo fuisse effectum, & deniq̃
dum ea quę vel bono vel animo fieri possunt,
in peiorē partem iudicantur. vt si quis
ieiunantem dicat pro inani gloria
ieiunare, & obiurgantem iudicet
maleuolo animo increpare. Tertiū
genus est dum iudicatur de statu futuro
vel etiam finali alterius, qualis
scilicet futurus sit, & maxime
dum in peiorem partem fit
iudicium. Si enim forsitan cognoscamus
qualis sit hodie aliquis, nescimus
tamen qualis postea sit futurus.
Sed & hoc ipsum nobis de nobis
incertum est. Hęc autem quę diximus
nobis probanda videtur, ne forsitan
verbis nostris deroget fides. Etenim
Christus dominus Mathei septimo,
iudicium omne temerarium
prohibens hūc i modum ait. Nolite
iudicare & non iudicabimini. Quod
quidem saluatoris verbum diuus
Augustinus tractans quodam sermone
(qui dominica post festum sanctę
trinitatis legi solet) hoc pacto
inquit. In conuersatione humana
dilectissimi fratres sunt aliqua
quę rationabiliter reprehenduntur.
Sunt vero quędam quę non sine peccato
iudicantur. Aperta enim mala
& iudicari & argui debent. Illa vero
quę ignoramus, & vtrum bono an malo
animo fiant scire non possumus,
iudicare penitus non debemus.
verbi gratia. Vides hominem
frequētius ieiunantem congaudere,
& noli nimis laudare, quia potest
hoc & pro humana gloria fieri.
Sed & noli vituperare, quia potest
pro deo & pro anime medio
ieiunare. Et rursus. De istis ergo
quę sunt reo nota & nobis incognita,
periculose nostros proximos
iudicamus, de ipsis enim dominus dixit.
Nolite iudicare vt non iudicemini.
de illis vero quę aperta sunt & publica
mala iudicare & redarguere cum
charitate tamen & amore & possumus
& debemus, odio habentes nō hominem,
sed peccatū, nō vicioſū, sed vitioſū
deſtantes morsum potius q̃ egrotum.
Et infra. In his enim rebus sicut
tam supra dixi, periculose alios
iudicamus de his quę

dubium est bono vel malo fiant animo, id est ieiunare, vigilare elemosinas facere: a vino & carnibus vel abstinere vel non abstinere, & reliqua his similia, quæ & pro deo & pro gloria humana fieri possunt. Et quia ignoramus quo animo fiant iudicare penitus non debemus. Idem quoque diuus Augustinus alibi præfatum locum euangelicum explanans sic ait. Hoc loco nihil aliud præcipi existimo, nisi vt ea facta quæ dubium est quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur. Non ergo reprehendamus ea quæ nec scimus quo animo fiant, neque ita reprehendamus quæ manifesta sunt, vt desperemus sanitatem. Ex his enim Augustini verbis liquet nec de occultis proximorum esse iudicandum, saltem vt damnentur, nec ea quæ indifferenter fieri possunt in peiorem partem interpretanda. Qua igitur fronte audent isti blaterones nostræ mentis intentionem in peiorem partem interpretari, & de qualitate nostri pectoris iudicare? Magna prorsus temeritas præsertim cum nullam habuerint causam quæ ad huiusmodi iudicium concitare potuerit. Et quid loquor de iudicio? Cum etiam nihil mali nisi temere contra me suspicari potuerit. Nullum etenim argumentum habuere certe probabile quod eos concitare debuerit vel ad malam suspicionem de me faciendam, imo si prudenter voluissent aduертere, mox sibi persuasisset omnia mea fuisse in meliorem partem interpretanda. Imprimis non tantum viuentes sed defunctos quoque nonnullos (in quibus est Nicolaus lyranus) vellicaui. At quis tam demens est qui putet malo me animo in defunctos, qui meo tempore non vixerunt, quicquid dixisse? Itidem non expressi nominatim quos improbaui, sed peperci nominibus, vt prudens lector intelligeret me non voluisse personas ipsas persequi, sed dogmata tantum

ac vitia improbare, quod sine verborum mordacitate fieri satis apte non poterat. Temperaui inquam nominum expressione vt illi ipsi quos carpebam minus moleste ferrent. Vt enim laus tacito nomine non ita grata esse solet, ita vituperatio quæ fit suppresso nomine non ita molesta esse assuevit. Sciebam enim oburgationes quantumuis pias ac discretas vix equo animo ferri posse. Quam ob rem nomina propria retinui, ne putaret quispian animo denigrandi velledendi me quicquid dixisse, denique non penitus desperabam aduersariorum resipiscentiam quæ si secuta fuisset delenda fuissent a scriptis meis eorum nomina. Non enim passus fuisset cantata palinodia meis in scriptis quicquam manere quod posteris male opinionis assam præbere potuisset. Vt igitur non esset tantamutatione opus a propriis nominibus temperaui. Sed coæptum prosequendo negotium addo neminem debuisse de me perperam suspicari, quod nec meum nec meorum sed rei christiane negotium egi. Et quis tam iniquus censor est qui dicat me pro tuenda republica conscientiam ledere voluisse? Denique nihil me tum leserant saltem peculiariter illi ipsi contra quos disceptabam. Quinetiam alter eorum carus mihi erat. Cur igitur malo eos animo fuisset persecutus? Et dubio procul si vel denigrare vel ledere mens mihi fuisset, a propriis nominibus non temperassem: sed expressissem, repetissemque frequenter, vt maior fieret aduersariis molestia. Cur igitur iste rang tam impudenter in me coaxitarunt, & ea temere interpretati sunt, quæ multas ob causas in bonam partem interpretanda potius fuerant? Sed dicent, esto nihil procaciter vel maliciose a te factum sit, tua tamen scripta non potes ab imprudentia vindicare. Nā & modum in cōuiciis dicēdis & in reprehensione

facienda non obseruasti. Vehementior enim fuisti q̄ decebat. Deo gratias q̄ malicia iā mihi nō impingitur. Sed videamus de imprudentia quam isti locutulei mihi imponunt. Fateor imprimis theologastros vocasse eos contra quos disceptabam: sed numquid hic est grauis excessus? Minime sane, q̄ theologū nomen non debuerim eis tribuere, sed nec iuste quidem potuerim. Imprimis nullū in theologia gradum (quod certe norim) adepti sunt. At qui nomen huiusmodi non solet eis passim tribui quī gradum nullū habent. Deinde q̄ in rebus proprie theologicis non tantum mihi sapere videntur (quod & ex scriptis eorum deprehendere licet) quantum exigit absoluta theologi nomenclatura. Neq̄ vero solus ego ita sentio, sed alii pene innumerabiles, e quibus vnus vir grauis cum forte sermo incidisset de Erasmo, & theologaster vocatus fuisset, sic ait, nec hoc quidem nomine dignus est. Sed & dominus Poncherus bonę memorię senonē, antistes sciscitantibus quid de Erasmo sentiret, ita respondere (vt accepi) solebat. quo ad ea quę sunt lingue latine, bene crederem Erasmo, sed quantum ad theologiā, nihil. Deniq̄ tam fede theologicum nomen lacerare soliti sunt, vt stupidus sit qui putet eos huiusmodi nomie dignos esse. Theologicos enim libros despicunt, grauesq̄ doctores aspernantur, quos & disceptatores contemptim vocant, vt interim alia ridiculata ceam quibus theologos ita misere afficiunt, vt iam apud multos sed leues inanescq̄ homines theologicum nomē male audiat. Quis sane mentis obsecro dicat matheologos huiusmodi theologo nomie dignos. Nunquid philosophus dicendus est, qui philosophię libros ac magistros nihilipendit. Nunquid & iuriconsultus absolute vocandus qui & libros & doctores iuris aspernatur? Minime quidem. Q̄ autē eos sciolos vocauī, hoc itellexi quantum ad theologicā disciplinam, putauīq̄ prudentē

lectorem ita intelligere facile posse, quandoquidem verba secundum subiectam materiam accipienda sunt. At qui de theologicō negotio disceptabatur, in quo quantum aduersarii valeant, eorum scripta testātur. Porro q̄ homunciones eos vocauī quis hoc vicio mihi dare possit? Nonne paruę stature homines sane possunt homunciones nuncupari? Et certe paruus rex sacris ilitteris regulus dicitur. At vero noui translatores paruę stature sunt, ni fallor. Etenim Iacobus faber (quem frequenter vidi & amavi) exiguę stature est, putaui & Erasmi paruę stature esse. Et cur ita putarim, causa fuit, q̄ eum dum iuuenis essem, quendam exiguum religionis habitum gestantem, & paruę stature hominem luteici vidi, cum tamen annos (nisi me fallat memoria) supra viginti natus esset. Cur igitur eos non potui sane homunciones vocare? Sed finge me contemptim hoc dixisse, quid oro placuli commisit? Certe deuotus Bernardus homeliā quareta super Missus est miserum homuncionem se vocat. At dicis de se non de aliis Bernardū fuisse loquutum, fateor quidem. Si ergo hoc tibi non satis est, Hieronymū profero qui in epistola ad pammachiū contra Ioannem episcopum hierosolimitanū disceptans eumq̄ ridens, etiā homunculum vocat. Repertus est (inquit) seculis nostris haud grandis homunculus qui de cunctis ecclesię questionibus vno lingue rotatu sole clarius choruscaret. Si licuit Hieronymo episcopum illum (qui vir doctus erat) despectim homunculum vocare, cur mihi non liceuit duos presbiteros homunciones appellare? Deniq̄ hoc putaui intelligēdum quo ad theologicū negotiū in quo mihi homunciones videbantur. Q̄ autem alterū ex eis philosophastrum vocauī, de altero enim nihil in hoc dixi, q̄ arbitratus sum eum nihil in philosophia rationali, morali, naturali q̄ nosse. Hoc feci q̄ nescio quē philosophandi modum multis ingratum nostro seculo

introducere molitus est. Erasmus vero tacito nomine rhetorculum in titulo cuiusdam capituli vocauit, ad eius temeritatem fortius reprimendam. Non enim me latebat eum esse peritum in arte humanitatis. Ea propter nunquam intellexi eum in re huiusmodi indoctum esse. Putaui autem eum taligenere loquendi cohibendum esse sacri Hieronymi exemplo qui ut suos aduersarios fortius reprimeret, eos scioles, aselloscq; bipedes vocabat, quo tamen nomine vti nolui quando speciatim contra Fabrum vel Erasmus contendi, sed dumtaxat ubi loquutus sum in omnes huius temporis presumptores. Quod insuper ambobus translatores temerarios impioſq; vocauit, quid mirum vsq; adeo? Cum tantus fuerit eorum ausus ut a sexcentis annis non fuerit attentata similis temeritas. Cum tanta inquam eorum extiterit in matrem ecclesiam impietas, ut per diti illius lutheri errores, xv. vix istam insaniam equare possint. Facit enim (quod in se est) bibliam qualatinavti tur ecclesia, dubiam, incertam, ac suspectam, ac propterea fidem catholicam, quæ illi innititur, vacillantem reddit, imo nullam efficit, cum vacillans fides non sit catholica fides. Et quis non videt tantam dementia[m] multis conuiciis (ut interim taceam de flagellis) onerandam esse? Denique ut de ceteris verbis asperis simul dicam, quædam generatim in omnes huius temporis presumptores qui vel transferendo vel scribendo vel predicando vel obloquendo diuersis erroribus rem christianam resperserunt, quædam vero speciatim in nouos translatores superpresso taman noie, dixi. Nam primo, xvii. & vicesimo capituli peculiariter egit contra Erasmus. Contra Fabrum vero capit. xliii. & xxi. siue penultimo, speciatim disceptaui. Aliis autem locis præsertim vltimo cap. omnes ut dixi temerarios & arrogantes generatim taxaui quinouis erroribus rem christianam turbare præsumperint. Qui diuersorum quidē sunt generum. Sunt enim in eis grammatice, sunt rhetor

euli, sunt scioles, sunt literatores, sunt aselli, sunt vesani, sunt dementes impii heretici, peruersi, blasphemii, demones & antichristi. Quæ autem generaliter dicta sunt, si quispiam in suam vel alterius contumeliā peculiariter referre velit stultissimum sycophantā se esse monstrat. Stultissimum enim est generale de viciis disputationē in suam contumeliā referre. Sed & demensor est qui propterea palam irascitur, quod suram stulte conscientiam iudicet irascendo. Cur enim indignaretur, si reprehensi sceleris conscius non esset? Prudentis itaque viri est cum aliquid generaliter reprehenditur, dissimulare, imo emendare quod in se intelligit, & sibi potius indignari quam reprehensori. Quid plura? Cum insanias, vesanias, demencias, temeritates, peruersitates, hereses, blasphemias, impietatesq; dixi ad vicia fallacq; dogmata potissimum retuli. Nec putavi quæpiam sani capitis ex hoc cõcludere posse aliquem a me insanum hereticum blasphemumve propterea dictum fuisse Qui ei verba hominū, quæ abstracta vacatur a logicis, tam temere interpretatur, se nihil intelligere ostendit. Non enim cõsequens est si dictum alicuius asininum vocet, eum propterea asinum nuncupari. Fieri enim potest ut vir aliquis doctissimus quicquid forte in cõsul te tā imperitū dicat, ut merito asininum vocari possit, quo modo Scotus qualdā glosas vocat quarto sententiarum asininas. Si ergo quispiam aliquid imperite dictum cõuelles asininum esse dicat, nunquid propterea censendus est auctorem eius asinum vocasse? Plane asellus est qui ita putat. Asellus inquam est qui putat ea quæ de viciis & dogmatibus intelligenda sunt, ad personarum contumeliā etiā referenda esse. Qui putat denique dum sententiā aliquā blasphemā aut impiā dicitur, propterea eum qui scripsit adeo dixit blasphemum seu hereticum fuisse vocatum. Cum igno-
ranter imprudenter vel inaduertenter impia dici queat & vera aliquando esse credantur. Adde quod non a quouis accide[n]te passim debeat subiectū denominari. Denique sicut

iusti non semper dicuntur qui iusta faciūt, sed qui iuste, vt habet Aristoteles secundo ethicorum: ita non omnes qui impia peruersaq; dicunt, sunt propterea semper impii vel putandi vel nuncupandi. Deuissent igitur isti blaterones potius tacere vel bene loqui, quam suam imperitiam tam impudenter palam ostentare. Sed forte percontabuntur cum potuisset sine cōuiciis tractari argumentum, cur ipse uisus sim: Nempe imprimis q; causa hoc exigebat. Agebat enim de erroribus ueritati christiane aduersis: igitur res cum agitur, nihil dissimulandū, nihil languide agendum, nihil non aspere reprehendendum est, vt scilicet intelligatur quantus sit error qui tam dure uellicatur. Non est crudelitas pro deo, sed pietas, vt Hieronymus inquit. Non est inq; in causa dei aliquis etiam propinquus agnoscendus, vt uult Gregorius. Nō est inq; palpandus vel ferendus sed fugiendus perfectioq; odiendus odio, quod Psalmista se fecisse commemorat, cum ait. Perfecto odio oderā illos, inimici facti sūt mihi, & demum cum opus est etiam aspere obiurgāds. Dein de ad hoc me incitauit utilitas rei christiane. Etenim reprehensionis asperitate ueritas plenius roboratur, forti⁹ confutatur falsitas, & fideles quoq; a fermento quod resellitur, melius sibi cauendum esse intelligunt. Porro temeritatis magnitudo, que grauissimum reipublice detrimētum uidebatur allatura, etiam ad hoc me impulit. Si Hieronymus in vnum Vigilantiū paruo tractatu disceptās multa conuicia dixit grauiora, cur mihi contra multos agentis in libro qui vigesies maior est, non licuit minoribus aut certe non maioribus uti? Dic obsecro qui pro reprehendis nouis temeritatibus uel nullam uel exiguam uerborum asperitatem fuisse adhibendam garis: nunquid pro magno uulnere sanando parum medicamen ad moueri solet? Nunquid scabiosum caput est tantum oleo yngendum? Nunquid ad extinguendum

ignem copiosissimum parum aque respersi debet? Nunquid ad rapacem lupum ab ouili arcendum satis est paululum claudere? Nunquid ad abigendos canes improbelatantes gracile baculum sumere sufficit? Nunquid demum consueuerunt qui aduersus duros hostes in certamen descendunt, lanceis ac telis mollib⁹ obtusisq; certare? Minime sane. Igitur duris uerborum iaculis utendum mihi fuit, pro fortissima (vt putabatur) temeritatis acie expugnanda. Deniq; aduersariū tum ceteras tum pertinacia ad pia quoq; conuicia me concitauit. Sunt em̄ inter huius temporis presumptores qui tanta mentis ceitate laborant, vt indubie putent se probe agere, & obsequium prestare christo. credant & ea que sibi a spiritu maligno immittuntur, diuinitus inspirari. E quib⁹ vnus quemadmodum venerabilis pater Nicola⁹ Luillier carustianus & doctus & probus mihi retulit: postq; imprudenter contenderat theologos auctores nō esse in fidei negotiis aliisq; rebus id genus consulendos, sed ad fontem hoc est diuina eloquia recurrendū esse, ita subiunxit non sine multa admiratione eorum qui aderant. Que dico uobis per spiritum sanctum dico. Nunquid ad sanandam uel certe reprimendam huiusmodi cecitate dulce uerborum antidotum satis esset? Minime quidem. In nonnullis deniq; tanta est pertinacia vt noluerint sanis consiliis sanisq; exhortationibus audire, & palynodiam (vt par est) hacenus cantare: sed nec parati quidem ad hoc uidentur, nisi forsan cogatur synodus vniuersalis pro dammandis, uidelicet temeritatibus quas palam constat insanas esse. Quis putet huiusmodi arrogantes minime pertinaces esse? vnus enim ex eis perpetuo utitur silentio, & ita fixus perseverat ac immobilis vt illud Virgilii de didone loquentis possit ei non inepte adaptari. Nec magis incepto vultum sermone mouetur quam si dura silex aut steter marpesia cautes. Alius ediuerso vt

est totus feruens & ad maledicta impellente demone proptissimus, omnes qui cum eo non sentiunt, ridet, mordet conuiciatur, lacerat, & demum ita debacchatur ut insanā vatem nobis referat, de qua idem Virgilius ait. Non vult, non color vnus. Non compe manere come, sed pectus anhelū, & rabie fera corda tument. Quibus animaduersis satis palam esse arbitror me nihil temere vel imprudenter egisse; quandoquidem multas ob causas quę dicte sunt, opus erat atrocitate verborum. Denique ut si hoc istorum loquacium impudentissima funditus conteratur, asserre libet quod nequeant sine rubore negare. Enimvero citra temeritatem ac pudorem dici non potest quicquam temere stulte ac imprudenter effectum, publiceque editū fuisse; quod a sapientissimis doctissimisque viris laudatum est ac probatum antequam ederetur. Atqui nostrum opus antequam publicaretur, a doctissimis primum theologis examinatum, laudatum, probatumque est. Nam ut ceteros taceam, dominus Gausfredus bouissardus pie memorie theologicę facultatis decanus & vir suo tempore nulli secundus, librum ipsum diligentissime vistravit, probauitque non vulgariter antequam ederetur. Deinde a sapientissimis iurisperitis visum est & commendatum, quemadmodum ex privilegio senatus parisiaci constat, quod in fronte libri positum est. Nonne preferenda est censura illius doctissimi theologorum cetus (cui nullus certe quantum ad theologicum negotium pertinet, conferendus est) isto iam obloquutorum vesane loquacitati. Preferenda sane. Nonne & iudicium illius sapientissimi senatus pluris estimandum, quam istorum garrulitas rabularum; pluris sine dubio estimandum. Proditę iam e cauernis vestris insanę homunculi qui audetis tantorum virorum approbationem, sed temere, sed clanculum, sed impudenter improbare.

Sed iam quod restat in prefatis obiectionibus diluas

mus. Etenim quod dicunt paulum precepisse ut correptiones seu reprehensiones in spiritu fiant lenitatis. Respondetur paulinum verbum de preoccupationibus, hoc est culpis non ita grauib; quę vel per ignorationem vel infirmitatem admittuntur, esse intelligendum, quod satis innuit verbum illud preoccupatus. Siquidem preoccupationes ut diuus Augustinus inquit, sunt in quibus delinquitur dum quid faciendum sit aut ad horam non videtur, aut & qui viderit vincitur, ut scilicet fiat peccatum cum vel latet veritas vel compellit infirmitas. Non ergo quicquam aduersariis conducit Pauli sententia, quę minime intelligenda est de grauioribus peccatis, presertim quibus adiuncta est male consuetudinis moles, aut pertinacis pestis vix sanabilis. Hęc enim grauiora dum opus est, asperere reprehendenda sunt. Quod & ipse Paulus fecisse legitur. Respondetur & aliter Paulum non absolute prohibuisse asperam reprehensionem seu mordacitatem verborum. Quo pacto quęso prohibuisset qui ea non semel vusus est? Voluit igitur ut cum asperitate reprehensiois exterioris quę interdum licita est, non fottetur dura nimium cordis asperitas, sed lenitas seu mititas pectoris semper teneatur quę iram temperet. Alioqui facile morbum contrahet qui mordaci vero aliena vulnera curare nitetur. Quę autem rursus obiciunt exemplum me dedisse conuiciandi, Respondeo nullum me exemplum temerarium per se dedisse. Quod ut plenius capiatur, aduertendum est tria esse contumeliarum genera. Primum est prorsus insanum, puta cum mendacia seu calumnię vel etiam atrocis nimium conuicia dicuntur. Alterum cum nihil mendacii seu calumnię obicitur, nec modus etiam maliciose exceditur; sed tamen per imprudentiam peccatur. Aliud denique cum pie ac discrete dicuntur conuicia, hoc est ea seruentur in contumeliis dicendis quę super dicta sunt. Primum

genus semper derelictus sum, nec vllum penitus exemplum eius dedi, secundum quocq; vitadum esse monui, & nihilominus si hoc modo peccaretur, non esset acerbum nimium vel cædita propter hoc excitanda. Tertium vero dixi licite posse, imo nonnunq; debere effici, dum causa hoc exigit, sed rarēter & a raris quocq; viris. Etenim, quod ipse iam admonui, pauci ad id negotii apti sunt. Non igitur in hac parte merui inculcari; quippe qui maiorum vestigia sectatus pijs iustis discretisq; contumeliis (vt opinor) vsus sum, & maxima quidem causa ad id me impellente. At forte mihi dicent Erasmus qui tam vehementer debacchatus est, eodem modo se tueri posse eamq; ob rem nihil mihi cause esse cur de Erasmo cōqueri debeam. Quid enim prohibebit eum dicere omnia se ad vnguem seruasse que obseruanda fuerunt. O pulchra scilicet tergiversatio, quasi vero eadem fuerit Erasmo vel ratio vel causa que & mihi. Hoc enim tam aperte falsum est vt nihil magis. Et primum quidem vt de sacro illo pectore ex quo tante sordes prodierunt, nihil absolute iudicem; vehemens tamen ac rationalis coniectura probat quo animo concitatus sit ad tantam conuictorum calumniarumq; atrocitatem. Quo ad ea vero de quibus licitum est iudicare, id est que exterius patent, quis hēstat eum impudentissime fuisse debacchatum? Etenim quantum ad modum attinet, nihil modestie, nihil ratiois, nihil pudoris, nihilq; discretionis seruauit, sed excessit nimium, nimium inquam excessit, vt pote qui aperta dixit mendacia calumniasq; obiecit infinitas, & vsq; adeo atroci a verba eructauit, vt omnem scurrarum hystrionumq; vicerit impudentiam. Totum deniq; virulenti pectoris venenum in vnum sutorem euomit. Nullus certe scriptor vel ethnicus hactenq; repertus est, qui ita petulanter insanerit vnq;. Et de causa quid opus est multa dicere? Nihil profecto iuste cause habuit que

eum concitaret ad edendum librum ita furiosum vt nihil furiosius possit excogitari. Nihil enim in tota illa latrina pene reperies, nisi conuicia, nisi calumnias, nisi mendacia. Et si quid est aliud, ita indoctum est vt nihil indocius. Deniq; cum nihil maliciose fecerim vt ipsemet fateatur Erasmus, cur que so tam insanam fecit inuestiuā? Cur tam iniquis conuictis tam atrociter me flagellauit? Sed finge me per imprudentiam excessisse modū (quod tamē persuadere mihi nequeo) preteritū q; viri tam non biliter docti ac sapiētes negotium ipsum laudarint, probarintq; vehementer dicentes ita opus factū fuisse, vt feci. Nunquid propterea debui tantis cōuictorum flagellis onerari? quis sane mentis hoc dicat? Ergo cum nihil eorum penitus obseruari Erasmus que ad contumelias pie dicendas exiguntur (non enim modum vel discretionem seruauit vllam) nec causam rationabilem habuerit cur hoc faceret, & demum persona non merebatur tam indigne lacerari? palam est eū tueri non posse quod stultissime fecit. Queris igitur si nihil iuste cause habuerit Erasmus quid eum concitauit ad tātam conuictorū atrocitatem? Nempe (vt consilio vehementer) excitatus est imprimis vt tria hominum genera sibi exosa sub vna persona persequeretur. Sum enim theologus saltem vt cumq; item monachus & eius reprehēsores suos quos potissimum odit (quemadmodum scripta eius indicant) simul laceraret; tantum in me conuictorum aceruum conegessit. Deinde animaduertens se non posse nostras rationes diluere sufficienter, nec auctoritatibus a me citatis decenter respondere; ad conuicia se conuertit. Iste inquit Hieronymus in epistola ad ruffinū responsiua, machinē hereticorum sunt vt conuicti de perfidia ad maledicta se conferant. Sic Eustachius Antiochenus episcopus filium dum nescit inuenit. Sic Athanasius Alexandrinus

urbis pontifex tertiā arsenii amputauit manū. Duas em̄
qui prius mortuus fingeatur viuens postea habere mō
stratus est. Ad hoc impulsus videtur vt librum faceret
magnum, & quod in me, stulte reprehendit impudēter
admitteret. Quia igitur non poterat diutius argumen-
tum ipsum tractare eo pene omisso in criminum obie-
ctione versatus est. Si quidem anteq̃ ad rem ipsam acce-
dat, pene, xiii. foliis per petuis non cessat conuicia iacula-
ri. Et in medio quoq; libro obiter tractat quē dicit ad se
nihil pertinere: tractat tamen vt occasionem capret librū
magnum efficiendi & demū in calce libri quēdā verba a
me generatim dicta in oēs hui⁹ tps̄ temeritates, longo
tractatu psequitur, vt occasione arripiat diuti⁹ cōuicia
dī. Porro ad tāta cōuicia putat cōcitat⁹ vt librū de trā-
latiōe bibliē cū eius auctore in contēptū totius orbis ad-
duceret, ne videlicet sacra eius vilesceret editio. Timuit
em̄ quantū coniscere fas est, ne si liber noster in p̄cio ha-
beret, trāslatio sua tandē obsolesceret. Eam obrē nullū
lapidē non mouit vt voti cōpos efficereetur. Oēs saltem
Erasmeos laudat vt vnus Sutor toto orbe vituperetur:
Attollit & non tātū amicos sed etiā eos quos antea fede-
laciauerat vt miser cartulianus deprimat. Cū omnibus
nō sutoribus gratiā inire conatur, vt sol⁹ Sutor ab oībus
habeatur odio, & in nece nō Christi sed serui eius Hero-
des & Pilat⁹ amici fiat. Oēs vt semel dicā neruos intēdit,
oēsq; eloquēti⁹ vires collegit vt liber Sutoris qui nouis
trāslatiōib⁹ ita refragatur, ab oī theatro explodat. Quid
plura? tot & tāta cōuicia calūniarūq; voluit Erasmus effu-
sare, vt sutor tātā vidēs siluā prorsus anonitus redderetur,
nec rīdere q̄q̄ posset. Et sutores quoq; oēs (sic em̄ theo-
logos vocat Erasmus) q̄ eius temeritati nō fauēt hoc exē-
ploterrerēt, ne in Erasmus ip̄m deinceps q̄q̄ mutire vel
calamū stringere auderēt. Has (opinor) ob causas tātam
cōuictorū calūniarūq; siluam efficere curauit Erasmus.
Sed quā imprudēter, misere, ac infelicit̄ hoc egerit, se

quētiā declarabunt. Si volebat rhetorica declamatiōe lu-
dere, si mēs inq̄ erat quas habet vires in cōuiciis affigen-
dis, deprimendi⁹q; personis ostentare, alia persona sibi
querenda fuit, fuit & aliud querendum argumentū. Sed
iam cum ipso Erasmo peculiariter congrediendum est.

¶ Capite quarto declarat ip̄mis cur Sutor rīdere de-
beat maledictis Erasmicis, deinde monetur cādide lector
vt prudēter oīa cōsideret. Postea fusillime ostēdit ex va-
riis Erasmi libris quēadmodū oīb⁹ pene detraxerit, vide-
licet, deo, christo, virgini beate, apostolis, euāgelistis, do-
ctoribus, patribus, pōtificibus, theologis & religiosis, q̄
referūt vt prudens lector nō miretur si Erasmus ipse
tam temere sutori detraxerit & nihilominus etiā itellit⁹
gat nihil Erasmus credēdū, sed ab ei⁹ fermēto cauēdū esse.

Citur in peculiare certamē descēdere
& cū hoste illo manus conferere certū
est qui doctorū minime nititur autori-
tate, sed loquacitate pōpaq; verborū
vitiū nō bonas rationes, non proba-
tiones sufficiētes affert, sed iuxta poe-
tam dat sine mente sonum: nō deniq;
tractat argumētū vt theologū decet sed scurrarū istar nu-
gis, rōchis, fanis, cōuiciis, calūniis, mēdaciis, erroribusq;
pudēdis rē ip̄am agit. Quid mihi cādide lector faciēdū
cēses cōtra hūc maledictū, ipudētissimūq; hoīem? Si iux-
ta stultitiā eius rīdere, scurra qdē videbor. Si tacuero: le-
ues hoīes dicēt criminationes mihi obiectas esse veras. dī-
cēt & passi Erasmus Sutori rēu acviciū esse. Quid igitur
mihi tā dubia forte agēdū? Rīdendū ne tāq; potissimū
vesaniē, rātiq; cōuiciis? Si hoc plane facere vluero vix
magnus liber ad hoc sufficiat. Et q̄ obsecro vellerimo q̄s
posset tantas sordes patienter videre? volui igitur hęc
inimaduertens prima fronte ad argumentum accedere,

& nihil eius conuiciis respondere, presertim q̄ maledici hominis falsa conuicia preconia esse debeant; & a publico calumniatore denigrari pro magna laude mihi habendum sit. Siquidem insanorum hominū contumelię prudentibus bonisq̄ viris laudes esse confueuerunt, & malis quoq̄ displicuisse pro magna gloria duci debet. Nā ut diuus Gregorius homilia nona super Ezechielem inquit, Peruersorum derogatio vitę nostrę approbatio est, quia iam ostenditur nos aliquid iustitię habere si illis displicere incipimus qui non placent deo. Nemo enī potest in vna eademq̄ re omnipotenti domino atq̄ eius hostibus gratus existere. Nam se deo amicum denegat, qui eius placet inimico. Hęc igitur gregoriū verba animaduertens reticere volebam, cum & maledicorū conuicia presertim quę palam falsa sunt, velut catapocia sint sine masticatione deglutienda. At nihilominus idem diuus Gregorius mihi persuasit etiam conuiciis esse respondendum, qui loco modo citato sicut, linguas detrahentium sicut nostro studio nō debemus excitare ne ipsi pereant, ita per suam maliciam excitatas debemus equanimiter tolerare vt nobis meritum crescat. Aliquādo autem etiam compescere ne dum de nobis mala disseminant, eorum qui audire nos ad bona poterant corda innocentium corrumpant. Et interiectis exemplis Ioannis & Pauli apostolorum qui suorum obrectatorum linguas redarguerunt, subdit, hi etenim quorum vita in exemplo imitationis est posita debent si possunt detrahentium sibi verba compescere, ne eorum predicationem non audiant qui audire poterant & in prauis moribus remanentes bene viuere contemnant, hęc Grego. Ergo vt aduersarii temeritas cōpescatur, vt labor noster non pereat, sed proficiat reipublice vt cepit: vt nostra quoq̄ fama nullū patiatur detrimentū sed cōseruetur, quatin⁹ salutis p̄desse queat aīarū quę scriptur⁹ sum vt demū

vtotis amicorum qui responsionē vehementer exoptant satisfaciām respōsionē adornare certū est. Respondebo igitur primum aduersariū conuiciis, presertim quę grauiora sunt, friuola autem de industria preteribo, ne fastidio lector afficiatur. Postmodum ad tractandum argumentum de translatione biblicę & nouarum reprobarum interpretationum descendam. At imprimis te rogo mi lector vt nec mihi (si non mereor) nec aduersario faueas, ne ve personas loquentium sed causam cōsideres, ne deniq̄ folia phaleratorū verborum attēdas, sed ipsas sententias sub verbis latentes potius spectes, videbis enim cum quis sermone vt cunq̄ cultus est, maxime barbarum in sententiis esse. Deinde te queso, vt tibi persuadeas me nihil animo maledicendi, cōuiciandi, seu detrahendi, sed defendendę famę tuendęq̄ veritatis & reprobandę falsitatis causa dicturum. Quam ob rem si quida me durius exierit boni consulas precor, & potius aduersario q̄ mihi imputes qui necessitate impulsus cogor maledictis eius respondere? Quodquidem sine asperitate acrisu satis apte fieri profecto non posse putauī. Equidē si aduersarius non fuisset maiore asperitate vltus quam ego, dubio procul omnes eius contumelias surda aure pertransissem. At quis potest tantam insolentiam non moleste ferre? Postremo te oro vt falsis aduersarii criminacionibus quas post crapulam stertens somniauit, & tādē excitatus in sedissimam suam lacunam euomuit nullam prima certe fronte fidem tribuas, sed patienter sapienterq̄ audias quę dicturus sum. Vbi enim ea perlegeris, profecto tibi persuadebis nihil maledictis Erasmi⁹ esse credendum. Verum ne diutius te suspensum teoneam mi lector bisariam in genere probare certum est Erasmi⁹ vesanie cōtra me nihil fidei tribuendū esse. Imprimis q̄ Erasmus iste suis in scriptis (quę palam edita sunt) ita sit assuet⁹ temere maledicere detrahereq̄ omni

bus etiā sup̄ius, vt nullā fidē sibi tribui mereatur: imo le-
uis ac stultus esset q̄ putaret ei credendū. Deinde peculia-
riter ex eius apologia ostendā quā turpiter ac falso nō so-
lū mihi sed etiā oī pene statui detraxerit. Rūdeboq̄ gene-
ratim ei⁹ cōuiciis, cōrumeliis, calūniisq̄ presertim grauior-
rib⁹ in me detortis, ostendēdo ea oīa esse falsa, imo ḡplu-
rima ita stulte dicta vt non solum veritati ac rationi nō
consentiat, sed nec mutuo quidē quod turpissimum est)
consonent. Sed iam primum aggrediamur & ostenda-
mus ex variis scriptis ipsius met Erasmi tantam eius esse
petulantiam in detrahendo seu maledicendo, vt nullus
sit qui potuerit se abscondere a calore eius. Siquidem vt
a superis exordiar, deo optimo maximo detrahere in sua
moria sacrilega temeritate ausus est, dum ei stultitiā im-
pingit. Quis enim ethnicus Ioui, Apollini, aliisq̄ numi-
nibus quis falsis stultitiā aliquādo tribuit? Et si de his
multa fabulati sunt poete, nihil tamen simile dixerunt.
Sed & dum a stultitiā inuentas fuisse artes ibidem stulte
garritetiam deum ipsū a quo artes omnes prodierūt,
blasphematur. Nam vt scriptura inquit deus scientiarum
dominus est, primi regum secūdo. Cui regius vates alti-
pulsatur qui de deo loquēs ait: qui docet hominem scien-
tiam. Assentitur & Ecclesiasticus dicens. Omnis sapien-
tia a domino deo est, capite primo, & iterum, dedit homi-
nibus sciētiā altissimus. ca. xxxviii. Cum igitur a stul-
titiā profectas fuisse artes mentitur, consequenter ipsi
deo (qui omnium artium autor est) stultitiā impingit.
At dicit se ioco non serio dixisse. Esquis obsecro tantam
ei licentiam dedit loquendi, vt etiā deo cōuiciari audeat?
Meminisse potius oportuerat Plauti dicentis de diis nō
esse fabulandum. Quid q̄ serio agens in methodo stus-
dii theologicī Christum dicit Protheum quendam res
preferare varietate vitę ac doctrine, & diuinitatē quoq̄
dissimulasse? Nonne hec hegesim blasphemiam q̄redo?

lent? Cum enim Christus haud dubie sit deus, & deus
sit prorsus immutabilis, ego (inquit) sum deus & non
mutor, qua fronte audet eum dicere varium more pro-
thei? Quo inquam pacto eum audet dicere diuinitatem
dissimulasse, qui post interrogationem apostolorum
suorum Petrum laudauit q̄ dixisset: Tu es christus fili-
us dei viui, & iudei quoq̄ eum persequiebantur q̄ pas-
trem se habere deum & filium dei se esse dicebat, equa-
lemq̄ deo se faciebat? Nunquid dissimulatio (vt inte-
rim de fictione eruditionis taceam) est deo tribuen-
da? O sacrilegam linguam & in frustra discerpendam.
Deinde mi lector audi quam impure ac scurriliter de
purissima virgine Maria loquatur in suis annotationi-
bus in Lucam capite secundo. Postq̄ enim posuit vi-
disset pro audisset vbi scilicet translatio nostra habet
quę cum audisset turbata est, sic ait. Nam ipse puto
euangelistam sic esse loquentem vt ostenderet virginem
duplici nomine turbatam fuisse. Primum quod videret
iuuenem ad se ingredientem. Deinde quod audiret
salutationem amatoriam & nescio quid procorum pre-
se ferentē. Et iterū respondens edouardo Leo temerita-
tem verborum eius reprehendēti hunc in modum ait,
Plane Gabriel pronubus erat inter deum & virginem
inter quos nouus (vt ita dicam) coitus fuit accedens
te consensu, fiat mihi secundum verbum tuum.
Hanc enim per spiritum sanctum complexus graui-
dam fecit Deo, & homine. Nec est gratia plena, sed
νεχεστος, hoc est gratiosa & vnice dilecta. Hei mihi
quid audio. Eheu quanta paucis in verbis temeritas
tum Erasmicarum portentia. Ergo ne salutatio illa an-
gelica seculis in audita, quę tanto nuncio referuabatur
fuit amatoria & nescio quid procorum pre se ferens?
Ergo ne missus est angelus a deo ad virginem vt amato-
riam pcorumq̄ salutationē faceret? Quid posset scurra

dicere impudentius? Et tamen putat sibi licere pronubum amatorumque verbis vti in re tam sacra, tamque diuina, quasi vero liceat in his nuptiis prorsus admirandis (que & nullas vnq̄ similes habuerūt nec habiturę sunt) eisdem verbis vti quibus in nuptiis humanis & assuetis fieri solet. O singularem dementia non verbis tantum sed asperis quoque flagellis compescendam. Sed quis ferat quod ait, Plane. Gabriel pronubus erat inter deum & virginem. Inter quos nouus, vt ita dicam, coitus fuit accedente consensu, &c. Ita ne fas est de matre dei tam temere loqui? Quis vnq̄ vsus est tam absurda loquendi licentia? Non erat verbum in lingua latina quo admirandum illud commercium quo diuinitati vnita est humanitas, hic miser consequeretur? At forsan dicet coire in bonam partem accipi. Fateor quidem grammaticis, & cum de negotio grammatico agitur ita accipi potest, at vero cum theologis, iurisperitis, & philosophis coire passim dicatur de carnali corporum coniunctione, valde temerarium est in negotio theologico & eo quidem arduo in quo errare vel loquendo non exiguum est piculum tali verbo vti, cum vsus cōmunis sectandus sit, & stultum sit a tritis patrum vestigijs abscedere. Nō em̄ in his que ad fidē pertinent duntaxat vituperanda sunt falsa, sed etiam que insueta sunt & pias aures offendunt. Et quis fidelium non offenditur cum audit coitum inter deum & virginem intercessisse. Enimvero cū insani homines perpetuum beatissime marię virginitatē vix modeste ferant, nihil potuit dici subtilius quod spurissimum iste homunculus eructauit, qui & fidei aduersariis ~~an-~~ ^{sem} prebuit fedissime de perpetua virginitate beatę marię suspicandi. Porro quis patienti animo possit audire sacrilegam heresim quam subiunxit dicens. Hanc enim per spiritum sanctum complexus grauidam fecit deo & homine. nunquid angelus grauidam fecit virginem.

Nunquid & eam complexus est dum impregnaretur diuinitus? O sacrilegam impietatem, quam nec leno quidē excogitare audeat? Auerte igitur aures mi lector dum hec nefaria dicuntur, & veritatem accipe. Nihil preter nuncium in hoc admirando negotio angelus est operatus, sed a spiritu sancto totum opus incarnationis effectum est, quod testatur euangelium cum ait. Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Quinimo fieri non poterant angelica virtute illa omnia que tū facta fuere, scilicet collectio purissimi sanguinis virginei in momento, idem eodem instanti formatio corpusculi ex ipso purissimo sanguine, simulque organificatio; insuper nouę animę productio, & eiusdem cum corpore sociatio, denique corporis & animę cum diuinitate miravnitio. Hęc enim omnia eodem momento totius sanctę trinitatis virtute facta sunt, scilicet immediata postq̄ virgo assensum prebuit quem humanū genus captium deprecabatur, vt loquuntur Augustinus & Bernardus. Putas ne cū hec ageretur a deo, ausū fuisse angelum matrem domini sui complecti? cum tantum mysterium adorasse potius credendus sit. Sed quid precor hunc miserum homuncionem etiam impulit vt citaret ex Origene homilia. xlii. i. Lucam q̄ spiritus sanctus illapsus sit in vterum virginis Marię vice seminis masculini; cum hoc non dicat Origenes nec ex eius verbis elici possit que sunt huiusmodi, audeo quid loqui quia & in eo quod scriptum est, spiritus dei venit super te, & virtus altissimi obumbrabit te, principium seminis & conceptus fuerit, & sine vltiāe refectione nouus in vtero fortis adoleuerit. Nō enim ex his verbis Origeneis colligi potest quod iste miser somniauit. Sed si Origenes hoc dixisset, nunquid erat referendū quod blasphemum est, & puras aures pene contaminat, in illa certe homilia multa impia & a virtute abhorrētia dicit ipse Ori

veritate.

c i

genes, de quib⁹ alias, stultissimū igit fuerat illud differre si uel dixisset. Cū uero nō dixerit, cur iste ptulit quod nec factū est nec fieri potuit vnq̃. Deniq; uide quanta tesmeritate audeat ipsam salutatiōe inmutare. Nō em̃ uult dicere Aue gratia plena, sed aue gratiosa, cū tñ doctores oēs hactenus sint ea salutatiōe vsi, eamq; ecclesia a mille annis pbarit, & deniq; grecū uocabulum astipulatur. Si quidē *χαρις* gratia ipso significat, ut asserunt q̃ grece sciūt & in lexico greco latino *χαρις* afficio gratia dicit. Quā igitur fronte audet in re tam sacra, tam assueta, tāq; probata quicq; mutare? Verū non illud ei satisfuit, nisi & mutationē in uerbis sequētibus faceret, & translationi cōmuni detraheret. Pro Audisset em̃, pōit Vidisset, duras ob causas quas sōniauit, q̃ nulli sūt momēti. Nō em̃ propter eas turbata est uirgo ipsa, sed p̃sententia doctōrū q̃ insolita, miraq; salutatiōe audiuit se ab angelo officiosissime salutari; quā quia se ea indignā p̃ multa hūilitate putabat, tacita secū mirabatur quod & illa euangelistē uerba innuūt. Quē cū audisset turbata est in sermōe eius, & cogitabat qualis esset ista salutatio. Ecce aperte dicit eam turbatam fuisse postq̃ salutationem angelicam audiuit. Sed uideamus consequenter ut magna temeritate agitatus ipsis etiam apostolis detrahē ausus est, speciatim uero Petro & Paulo. Etenim in principio annotationum in Marcum generatim de apostolis loquens hunc in modum ait. Mihi uidetur non esse contra fidem christianā, si quis dubitet, an alicubi more hominū lapsi sunt apostoli, in his quē ad fidei summā non faciunt, quos etiam post datum spiritum passus est multa ignorare. De apostolis quoq; Petro & Paulo peculiariter agēs sic inquit? Petri simulatio quē uidebatur noxia fore gētib⁹ simulata reprehensione corrigebatur. Et hanc utriusq; hypothesim dispensationem uocat Hieronymus. Vides miles forq; inconsiderate de patribus illis plusq; heroicis lo-

quatur. Cum enim Christus promississet dum adhuc in terris diuersaretur, se missurum ipsis apostolis spiritum sanctum qui eos doceret omnē ueritatē. Si autē (inquit) abiero mittam eum ad uos, & iterum. Cum autem uenerit ad uos ille spiritus ueritatis docebit uos omnem ueritatem. Rogo nonne Christum impleuit quod promissus? Et si impleuit, an spiritus sanctus eos dūtaxat docuit quē ad fidei summam pertinent, an alia quēdam. Si primum dederis, quomodo uerum est eos docuisse omnem ueritatem? Nunquid ea quē ad fidei summam pertinet sunt omnis ueritas? Minime quidem. Alioqui simplices christiani hęc scientes scirent omnem ueritatem. Quomodo inq; uerum est quod Hieronymus ait in epistola ad Paulinum? Pharisei mirantur in Petro & Ioanne quomodo legem sciant cum literas non didicerunt, quicquid enim aliis exercitatio & quotidiana in lege meditatio tribuere solet, illis hoc spiritus sanctus suggerebat. Ergo fatendū est apostolos ipsos afflatu spiritus sancti fuisse doctos nō solum ea quē ad fidei summā pertinent sed etiā omnem ueritatē, id est ea omnia (ut doctores loquuntur) quē ad suam salutem, & institutionem ac regimē totius ecclesie necessaria erant. At uero nō est hesitandū eos in his labi potuisse quē scilicet a spiritu sancto tā mirabiliter didicerāt, cū in hmoi sciētia infusa ita cōfirmati fuisse putētur, ut labi nō potuerūt. Alioqui delusa p̃ eos fuisset ecclesia quā docuerūt. Temerariū igit est tam inepte ac scadalose loqui, cū hesitatio huiusmodi sit irrationabilis inep̃taq; & apostolis quoq; iniuria. Porro si hęc dubitatio rationi cōsentanea foret, eodē mō dubitari sane posset an illi qui diuinos libros scripserūt, nōnullis in locis q̃ ad fidei summā nō p̃tinēt, lapsi sint. At hęc dubitatio ifana est, igitur & altera, p̃sertim cū det occasionem dubitandi de his quē ab apls ipsis el scripta sunt uel posteris uerboten⁹ fuisse tradita credunt. Qz aut speciatim agens de Petro &

Paulo dissimulationem & hypochrism eis impingit, ineptissimum est. Quid enim quæso insanus Porphyrius posset dicere petulantius? qui calumniatus est quondam Petrum & Paulum puerili certamine mutuo decertasse, quæ fronte audet tantis apostoli dissimulationem hypochrismq; impingere? Quomodo nunc præsumit contra expressa diuine scripture verba dicere Paulū non vere reprehendisse Petrum sed simulasse? Nūquid acta Pauli ab eius doctrina dissenferunt? At ipse præcipit eū qui palam peccat, palam argui debere. Petrus autem reprehensibilis erat, vt asserit, quomodo igitur resistentia illa quam fert in facie sane ypocrisis dici potest? Deniq; si volebat hic dubitator potius Hieronymi opinionē (quæ passim magistris nō probatur) sectari, cur verbo dispensationis quō vsus est ipse Hieronymus, contentus non fuit? Cur verbo ypocrisis (quod male audit) vti maluit? Sed iam videamus quam temere de sanctis euangelistis loquatur. Ait enim Matheū coactius adduxisse auctoritatem ex Esaya, aut certe non nihil deflexisse ad suum negotium. Quid autem stultius oro dici potest? Nunquid suum sensum secuti sunt euangeliste scribentes euāgelium? Plane suspectum erit si quisq; ibi dicatur esse quod spiritus sancto peculiariter dirigente scriptum non sit. Siquidem fides prorsus indubia non habetur de his quæ sine illo spiritu putantur effecta. Porro si sancti euangeliste nō sunt vbiq; secuti afflatum spiritus sancti quomodo verum est quod Ezechiel, agens in principio voluminis de huiusmodi sanctis animalibus inquit, vbi erat impetus spiritus illi gradiebantur nec reuertebantur? Quomodo inquit verū est qd de rotis id est euangelistis idem ait? Quocunq; ibat spiritus illuceunte spiritu & rote pariter leuabantur sequentes eum, spiritus enim vite erat in rotis vbi & Gregorius ait, Nihil em̄ in euangelis quod non luceat & splendore suo mundū illumi-

net, vt quæ parua putātur & vilia, spiritus sancti fulgeāt maiestate. Sed & si euangelista non nihil a spiritu sancti impetu deflexerit in vno loco, doceat quomodo in aliis locis hoc idem non fecerit, det inquam regulam certam quomodo id sine scrupulo villo cognosci queat. De Marco autem quod ait nihil aut fere nihil aliud scripisse q̄ Mathei compendium, Quis non videt apertissimum mendacium. Habuit (fateor) Matheus Marcum ipsum sibi adiunctū qui & eius vestigia secutus est vt ait diuus Augustinus de consensu euangelistarum. At insanum est dicere eum pene nihil aliud scripisse quum viginti canones proprios habeat, qui in Matheo non habentur, item multa addit ac supplet quæ Matheus reticuit vt videre est. Quis nimmo nonnulla dicit quæ secundum cor tice m̄ literē videntur Matheo dissonare, in quibus concordandis multū laborauit Augustinus. Denique quomodo quattuor essent euangeliste, quattuorq; euangelia si nihil aut fere nihil aliud dicat Marcus q̄ Matheus? enim fere nihil est pro nihilo reputari solet. Quid nō audeat fingere ac e mentiri calumniator iste qui tam aperte in re tam sacra mentitur? Sed veniamus ad interpretationem sane scripture quum hic latrorum non secus mordet ac lacerat q̄ leporem canes. Sic enim ait in annotationibus in Lucā, quæso cur nō potius aduersus illos? Adeo ne studio fuit corrupte dicere. Et iterum deridens eum ac vocans sacrosanctum interpretem sic subiungit ne quisq; ita tuebitur hunc quin fateatur fuisse hominem supinum. Nec vllum fuit seculum tam indoctum quin habuerit hoc eruditiores. Addit & interpretem ipsum ab Hieronymo respuī palamq; danari ac retici. Item in commentariis super Ioanne primo capite ibi, Cui nomē erat Ioannes sic ait, Et mutauit nōnihil latinus interpretes & addidit de suo, idq; nulla compulsus necessitate. Porro taxat quod grece reddidit cum dixit quod mihi et tibi

Nam latine (vt ait) dicendum erat, quid mihi tecū. Taxat & quodam loco in hunc modum, vti nam tam feliciter q̄ audacter interpretes expressit vocem grēcam. Et iterū, ita libuit interpreti ludere in re plusquā seria. Quid plura? Nūquā non acuit dentem Erasinus in ipsum interpretem. Si quicquā dicat min⁹ latine, ridet eum. Si latine loquatur mirat⁹ Erasmus ipse. Na quodā loco sic habet. Minor qui tam elegans verbū in mentē venerit interpreti; Deniq̄ ait eum aliquando addidisse se de suo, aliquando suppressisse, iterū mutasse. Itaq̄ tam male tractat ip̄m interpretem vt mirū sit qua frōte tāta petulantia vti pręsumperit. Quid tibi videtur mi lector de homine tā male dico, qui detrahens interpreti nostro consequēter detrahit toti ecclesie sanctisq̄ patrib⁹ (qui nos pręceserūt) & omnibus deniq̄ viris doctis qui biblia cōmuni vtentes eam probauerunt?

¶ Ceterū transcam⁹ ad sacros doctores qui biblia ipsam interpretati sunt, & expendam⁹ quātū eis detrahat. Imprimis de sacro Hieronymo in apologia contra Stunicā sic ait. Sed vrgemur autoritate Hieronymi, quāquidem nolim eleuare, quāq̄ ille se penumero violētus est paritq̄ pudēs, sepe varius, paritq̄ sibi cōstans. Vides mi lector quā temere impudēt ac calūniose de tam graui docto sanctoq̄ viro obloquatur. Quē & in suis annotationib⁹ simul cū diuo Chriostomo taxare ausus est. Etenim tractās illud magni dei & saluatoris nr̄i iesu Christi: quod ad titū secundo capite habet sic ait. Chriostom⁹ vtrūq̄ tribuit Christo, & itē Hieronymus exultantes aduersus Arrianos seu victores: cum sermo plane sit anceps. Et iterum, imo magis pro illis faciat quam pro nobis. Ecce quo pacto tantos viros calumniari sine probatione, sine causa, sine ratiōe pręsumit. Si enim Christus est magn⁹ deus vt est, consequēs est ipsum esse deo patri cōsubstantialē. At hoc negabat Arriani. Quapropter stultum

est dicere hunc locum magis pro illis facere quam pro nobis, cum ex hoc loco decentissime conuincantur. Sed videamus quam turpiter suo patri Augustino detrahat. Imprimis in annotationibus in Ioannem sic de eo inquit. Vir ille quidem (quod negari non potest) sanctus integer acuto pręditus ingenio; verum impense credulus. Ad hęc desitutus pręsidio linguarum sine quibus hęc vt par est, tractari non queunt. Is cum tu uenis ascitus esset ad mnnus episcopale ac pene neophitus (id quod fieri veruit Paulus) ne licuit quidem quicquam nescire doctoris locum occupanti. Proinde de docēdo didiscit quod doceret, & scribēdo didiscit qd scriberet, profecit tamē vbi se cōcepit ad Hieronymi cōferre emulationem. Nec est insectandus vir tam pius sicuti nō allequitur quod affectat sed tolerandus magis. At ediuerso nō sunt audiendi qui illū nemini non anteposunt ipsi etiam Hieronymo quo sacrarū literarū sciētia tanto fuit inferior vt impudentissimum sit alterum cum altero cōferre. Hęc autem verba postea mitigans dicit Augustinum ipsum pro ingenti simplicitate impense credulum. Et pro eo quod dixerat. Desitutus pręsidio linguarum sic ait. Non perinde munitus pręsidio linguarum etiam si non fuit omnino rudis gręcanice lingue. At non eoufq̄ doctus vt gręcos interpretes posset expedite euoluere. Audisti mi lector arrogantissimam istius Erasmi temeritatem? Audisti aperta mendacia, quę in patrem suum eructauit, dicendo fecisset eum iuuenem & pene neophitum ascitum fuisse ad episcopatum contra prohibitionem Pauli, impense credulum, non satis munitum pręsidio linguarum & didicisse docendo quod docebat. &c. Quod enim hęc mendacia sint facile est cōprobare. Imprimis q̄ dicit eū impense credulū, quis credat, quis nō videat turpē notam

tanto viro temere inuri. Cum enim dicat sapiens, qui cito credit levis est & minorabitur corde. Si Augustinus fuit non solum credulus sed etiam impense credulus cōsequens eum leuem impēse & corde minoratum fuisse. At hoc impiū est sentire de viro tam sancto quem & iste impius sanctum & integrum nihilominus fatetur. At dicit se addidisse postmodum pro ingenii simplicitate heu pulchra additio, vide quomodo sibi cōstat, dicit em̄ Augustinum acuto predictum ingenio, & tamē eum pro simplicitate ingenii fuisse impense credulum. Nunquid vir acuti ingenii, simplicis est ingenii? Adde q̄ hoc non facit quin nota turpi taxetur Augustinus ipse. Siquidē ingenii simplicitas non tollit viciū leuitatis in credendo, licet ceteris paribus minuat. Deinde q̄ eum dicit non satis fuisse munitum presidio linguarū, hoc falsum esse testantur ipsius Augustini scripta diuina. Sed & iste bis linguis deberet pbare quod temere impingit viro tam docto. Porro q̄ ait eum iuuenē fuisse dum ascitus est ad episcopatum, hoc aperte falsum est. Erat enim cum episcopus est effectus, natus annos fere xl, nunquid precor homo tam constitutus in prima senectute vel certe infans ne virilis etatis iuuenis dici sane potest? Hoc plane nasurum. Q̄ enim eam haberet etatem quē dicta est, pbatur imprimis ex Ambrosio qui in sermone de baptismo sancti Augustini quem scilicet habuit eo die quo Augustinum ipsum baptizauit, hoc dicit modo. Dimidiam enim fere vitę partem inter gentiliū mores ac vanas disciplinas mundanosq̄ errores consumpsit. Atqui Augustinus ipse vixit. lxxvi. annos vt tradit Possidonius, igitur quadraginta fere annos saltem natus fuit antequā episcopus fieret. Non enim ante baptismum sed longo post tempore factus est episcopus. Hoc idem probatur ex prefato possidonio qui vitam ei⁹ scripsit. Dicit enim eum quando baptizatus est, annis. xxx. maiorem fuisse.

Deinde relictis scholasticis in natale solum se recepisse, ibiq̄ triennium studio doctrinę & orationi operam dedisse. Postmodum cum aliquam ob causam hypponem contendisset, factum fuisse presbyterum a sancto Valerio loci illius episcopo, ibiq̄ aliquo tempore vitam apostolorum cum nonnullis seruis dei qui ei adhaerant vixisse, & tandem ad episcopatum ascitum fuisse id scilicet curante Valerio episcopo. Qua fronte igitur aude dicere iste impostor eum fuisse iuuenem dum episcopus est effectus? Sed quod Neophitus tunc minime fuerit, imo sacris litteris admodum eruditus, probatur imprimis ex prefato Ambrosio qui postq̄ eum sermone citato dixit Philosophum acutissimum & rhetorem prestantissimū, ita subdit. Quo Aristotelica institutio in disputando simulationes, difficultates tendebant, versutię, contentiones, & astutię, quibus maxime erat instructus; argumentaq̄ contra sacrarum litterarum scripturas cum vna esset mus adducta, in quibus diuinum quandoq̄ implorabamus auxilium. Et paulo post, verum etiam Augustinus tanta interdum pertinacia & disputationis suę acrimonia ac vehementia nos vrgebat vt inter supplicationes nostras q̄ deus ab eius captionibus nos auerteret, rogare coacti sumus. Et iterum. Nouum in Christi fide militem habemus acerrimum contra gentiles hostem, contra hereticos inuictissimum imperatorem. Ex his enim Ambrosii verbis liquet aperte Augustinum quādo baptizatus est, iam fuisse sacris in litteris admodum eruditum, non enim potuisset, si neophitus tum fuisset, tam acriter cum Ambrosio de sacris literis disceptare, nec aduersus hereticos tum fuisset inuictissimus imperator. Hoc idem probatur ex Possidonio qui refert Augustinum ipsum dum adhuc presbiter esset, palam cōfutasse Fortunatum manicheum qui apud suos magnus & doctus habebatur. Refert et̄ de certasse anteq̄ episcopus

esset contra africanas hereses, maxime autem contra do-
natistas manicheos & pelagianos, non solum prædicationibus
priuatis & publicis, sed etiam libris, qui (vt ait) erāt
instructi copia atq; auctoritate sanctorum scripturarum,
refert etiam eum presentibus & iubentibus episcopis qui
plenarium totius Africe concilium Hyppone agebant,
de fide & symbolo cū adhuc præsbyter esset, disputasse.
Qua igitur temeritate audeat iste neophitus dicere Aus-
gustinum fuisse neophitū quando ascitus est ad episco-
patum? Cum enim plurimum esset sacris in literis erudi-
tus quando baptizatus est, quid putandum est eum scia-
uisse, quādo factus fuit episcopus? Nam inter baptismū
& episcopatum fluxerunt fere decem anni. Nonne vir
ille (qui acri præditus erat ingenio) quicq; artes liberales
sine præceptore didicerat, & a Simpliciano fuerat instru-
ctus dereliquione beata feliciq; vita, vt Ambrosius ait,
tantum profecisse putandus est tempore intermedio vt
doctissimus theologus esset quando ad episcopatū per-
uenit? Qui aliter sentit, prorsus insanit. Non igitur erat
neophitus vt iste neophitus garrit, nec ita didicit docen-
do & scribendo quin antea mirum in modum doctus
esset, nec demū in eius ordinatione quicq; contra paulis-
nam sententiam factum est, sed dumtaxat contra concilii
vniuersalis vetitum quod iam ordinatus didicit, vt
possidoniū ait, quod scilicet episcopo adhuc viuēte fue-
rit episcopus ordinatus. Deniq; q̄ iste impostor ita eum
paruifacit in comparatione ad Hieronymum, ostendit
se stultissimum collatorem esse; quandoquidem pro sen-
tentia omnium qui recte sentiunt & senserunt vñq; Aus-
gustinus non est Hieronymo inferior, imo præstantior
quoad dissolutionem difficultatum theologiarū & ex-
planationem sacrę scripturę, quam & profundius & ple-
nius ceteris omnibus exposuit. Neq; vero iste Erasmus
præfatis cōtentus adhuc patri suo detrahit in annotatio-

nibus in Ioannem quibus in hunc modum ait. Ceterum
q̄ quidam interpretantur nihil peccatum aut maliciam
etiam si Hieronymus nō reiceret, n̄ per se frivolum est
& argutum magis q̄ theologum, q̄ ad eum modum in-
terpretatur Augustinus. Dic sciole cur præfata interpre-
tatio bona non est, qui tantū garris & nihil probas? Cre-
demus ne tibi potius q̄ Augustino, q̄ ceteris doctoribus
qui interpretationem illam probant? Quid plura etiam
in annotationibus in Lucam taxat Augustinū interpre-
tantem q̄ Petrus iussus sit gladium portare sed non pec-
tere. Ridiculū (inquit) iubet portare gladium qui nolit
eo vt, perinde ac si iubeat circumfer soleas, sed semper
nudis incedas pedib⁹. Miror cur iste impostor Christū
etiā non taxet qui primū dixit discipulis, Sed nūc qui ha-
bet sacculum tollat simul & peram. Et qui nō habet, ven-
dat tunicam suam & emat gladium. Et postea Petro di-
centi, Ecce hic duo gladii. Respondit satis est. Deniq; cū
ipse euaginasset gladium, ait ei Christus. Repone gla-
dium tuum in vaginam. Ex his certe verbis liquet Chri-
stum voluisse vt gladius ferretur & tamen eo non ferire
tur ad sensum eius, id est, nisi quando vrgens necessitas
impellit se defendere. Tum enim licet cum moderamine
inculpate tutelę. Sed de his satis. Cū em̄ duo gladii etiā
significent duas potestates quibus regitur res publica
christianorum, qui Petro & suis successoribus dicuntur
fuisse collatę, non est presentis negotii discutere an &
quādo vtroq; vt liceat. Venio igit ad veteres doctores
quos simul iste temerarius vellicat cū ait in annotatiōib⁹
ad Philippē, hoc pacto. Illud aut cōpertū, nusq; maiorē vi
fieri scripturis q̄ vbi cū hereticis agentes, nihil non detor-
quemus ad victoriā. Nōne vides lector q̄ reuerentiā tri-
buat iste vetustis pri⁹? quouā auctoritate eleuat dū eos
scripturā detorsisse, eam repugnātem traxisse in confu-
tandis erroribus, stultē garrit? Nonne præbet ansam

sectatoribus heresum reiiciēdi auctoritate sacrorum doctorum? Dicent enim probationes ab eis depromptas non recte sed distorte & inepte adaptatas fuisse, & propterea nihil concludere. O temeritatem multis flagellis expiandam. Sed & antiquos pontifices ac patres qui interdum arrianis resisterunt etiam taxat, cum agens de ypostasi sic inquit in annotationibus ad hebreos, Ex hoc verbo nata est magna digladiatio q̄ Arrianī exigerent tres ypostases & verbum omouisi non recipere. Res indigna meo sane iudicio ob quam oriens & occidentis exicitali bello inter se confisterentur, & orbis concordia turpiter sinderetur. Ecce quas habet agitq; gratias sanctis patribus qui multa subiere discrimina vt arrianā pestem profligarent, synceramq; fidem tutarentur, & catholicam veritatem nobis pernecessariam traderent. Enimuero nisi perditis Arrīais (qui sanctos ipsos patres variis iniuriis affecere, & ecclesias quoq; fidelium. xl. an nos occuparunt) fortiter reluctatum fuisset, omnes in periculo animę essemus. Sed percontamur ab eo quę nam sunt illa negocia maiora pro quibus totis viribus certandum sit, q̄ illa quę ad dei honorem, fidem christianam, & catholicam religionem pertinent? Nulla sane. At qui nō poterant hęc per cōcordiam agitari, q̄ tanta esset insano hereticorum pertinaciā vt nisi patres ipsi manus eis darent, nō possent concordiam cum eis habere. Necessē itaq; fuit vt sequeretur discordia, quę res tamen non sanctis patribus sed obstinatiōi hereticorum tribuenda potius est. Non igitur patres ipsi tam fedelacerandi fuerūt, sed multę gratię eis agendę. Sed veniamus ad prelatos quorum etiam detrahitur auctoritati. Etenim tractans in nouis annotationib⁹, quod Luce decimo habetur, qui uos spernit me spernit, sic ait, Verum est sed apostolorum similes & Christi negocium agentes, alioqui tyrannidem appellat. Et in annotationibus nouis in Ioannem, Tori

inquit turgemus mundano spiritu, & tamen placemus nobis auctoritate remittendi aut retinendi peccata. Tue re auctoritatem: sed cura vt assit spiritus per quem ille tribuit auctoritatem. Et in margine, auctoritas remittendi peccata datur sed prius dato spiritu. Quid aliud mīlitor hęc tibi verba sonare videntur q̄ prelatorum auctoritatem in gratia spiritus fundatam esse, quod & heretici nonnulli asseruerunt ac propterea malos prelatos qui scilicet non sunt similes apostolorum: hoc est qui perfecti gratiaq; diuina pręditi non sunt, auctoritatem non habere, & idcirco eis non esse obediendum? Si hoc intel ligat vt sonant eius verba, proorsus hereticatur: cum hęc damnet ecclesia. Si quidem in synodo vniuersali dānata est heresis eorum qui dicebant malis sacerdotibus seu prelati nullam esse potestatem. Nec iniuria. hoc enim si verum esset, status hierarchicus non videretur a christo decenter institutus, sed totus esset incertus atq; vacillans. Nemo enim certo nouit an ipse vel alius dei gratiā habeat. Idem sacrę litterę præcipiunt non tantum bonis sed etiam malis prelati obediendum esse. Quapropter viderit ipse qui tam temerarie locutus est.

Clam trāse ad theologos quos quoties rideat, mordeat ac nihili pendat, quis satis cōsequi possit? Afferam tamē aliquot locos ne mihi fides derogetur. Imprimis in annotationibus in Lucam tractans illud, beati pauperes, sic ait, hec demum sunt quę reddunt verē christianos nō argutie Scotistarum aut oceanistarum. Et postea cum reprehē⁹ fuisset q̄ doctores scholasticos irēpestiue siue non suo loco taxasset, addidit ingēs flagitiū si hęc Christi doctrinam, quę nūc a plerisq; theologis vt crassa negligitur Scotistarū argutiis præfero. Attende mi lector imprimis an hęc cauda sit illius vituli, cum in primis verbis mētio nulla facta sit de cōparatione doctrinę Christi ad doctrinam Scotistarum, sed absolute reprobata fuisse

ab eo videatur doctrina ipsorum scotistarum occamistarum vt nihil conduens vere christianis. At quid potuisset dicere maius, seu quo genere reprehensionis vltus fuisset si taxare voluisset doctrinas gentilium? Nonne dixisset hec demū sunt que reddū vere beatos nō sēdē infidelis. Hec plane dixisset & sine cuiuspiā iniuria. O nimirum plūbeus est qui nō videt quorsū hui⁹ cauillatoris tendat reprehensio. Dēinde temeritatē hui⁹ attende qui insinuat doctrinā Scoti, occam, & consequēter aliorū scolasticorū doctorū nihil pdesse christiāis. Hoc em̄ innuit eius verba. Dicit mihi veli iste cauillator an oīa sacris in literis cōtineantur quē & p̄tinent ad salutē, & christianis cōducere qunt? Hoc dicere insanū penit⁹ est. Eiem synodi vniuersales determinatiōes ecclē, decretales pontificū, sacre biblie explanatiōes, & deniq; volumina oīm theoslogorū tā veterū tōrū q̄ recentū supflua essent, si sola biblia q̄rum ad nudā certe litteram sufficeret. Adde q̄ null⁹ pōt hereticis aliisq; infidelibus sufficiēter reluctari destitut⁹ p̄sidio scholasticorū doctorū. Deniq; bis millenegocia cōscientie contingere solēt quē sine hui⁹ libris dissolui non possunt. Insanū igit̄ est tam impudēt ac temere de theologis garrire, sed ceptū sequamur iter. In annotationibus ad Roma. hūc in modū ait. Et hoc vidēdum est theologis ne plus satis oderint pelagiū, & p̄t̄m originalem nimirū libet̄ amplectātur, siue q̄ in eo libeat arguari siue quēadmodū astrologi p̄ repertois epicyclos, ita hī p̄ p̄t̄m originale a multis sese difficultatibus expediant. Nec hoc dixerit q̄ negē esse peccatū originis, sed q̄ nolum vllā vim fieri scripturis diuinis, quī potius ex ipsa disputatiōis consequētia expēdamus qd̄ senserit Paulus, & an hoc cōsentaneū sit gētib⁹ aperire voluisse. Quod hodie quoq; magis credit̄ q̄ intelligitur nimirū cōmū sensu reclamāte. Et postmodū p̄fata verba seu mitigans ac moderās, sic alias ingt. Vidēdū est nobis ne plus satis oderimus Pelagianos, non q̄ nolum eorū explodi sentētiā q̄

negant vllū esse peccatū originale, sed q̄ nolum illud affectate admisceri vbi nō est opus, siue q̄ in ea disputatione libeat arguari, siue vt astrologi repertis epicyclis sese multis difficultatibus expediūt, ita nos affectate passim ad hoc q̄stionum ^{negant vllū esse peccatū originale} recurramus, nisi forte nobis p̄mittamus vt in disputando cū aduersario q̄ vincēdus est magis q̄ docēdus scripturę verba ad victoriā nostram vtrūq; detorq̄amus. Quod aduersus Iouinianum pugnas Hierony. facere videt. Nōnūq; & Augustinus Hec dixerim inq̄ nō q̄ fauē negantibus esse peccatū originis, sed q̄ noli (si fieri possit) vllam vim fieri scripturis diuinis, quin pot⁹ ex ipsa disputatiōis consequētia diligēter expēdamus qd̄ senserit Paul⁹, dispiciētes qd̄ hic agat vnde cepit, quorsū tēdat, & nō cōsentaneū sit illū statim mysteriū hoc gētib⁹ apire voluisse, qd̄ hodie quoq; magis credit̄ q̄ intelligitur nimirū cōmuni sensu reclamāte. Forte puraueras mi lector Erasmi q̄q; sanus q̄ ante dicere velle, sed vides eū verba qd̄ alia posuisse sed nō aliū sensū, quin & quicq; addidisse temeritatis. Q, imprimis theologos oēs monet, suā aperte prudētiā satis ostēdit cū stultū sit exigūū theologastrū tantos viros monere. Monere inq̄ ne plus satis oderint pelagianos. Et q̄s pōt nimis odisse p̄t̄m, cū si fieri possit infinite esset odiēdū? Sed quorsum tēdit hec admonitiō? Aut theologos vult oīno reticere pelagianos p̄t̄m originis negātes, aut eis salcē aliquantulū assentire. Si primū, frustra monet cum hoc iā pridē fecerint, faciūtq; iugiter. Sin alterū pessime admonet cū a veritate nec transuerfū quidē vnguē discere liceat. Nō liceat inq̄ v̄p̄ in vno iota hereticę prauitati cōsētire. Deinde vide eū temeritatē cū eos admonet ne nimirū libet̄ p̄t̄m originale amplectāt, quasi vero nimirū leues sint in āplectēdis dogmatibus ad fidē p̄nētib⁹. Nūq̄d debēt esse morisiores tam p̄cedēda veritate quā a p̄mulis p̄rib⁹ luculēt̄ traditā viderūt. Sigd̄ hyrene⁹ cyprianus, reticius, olympus, hyla, innocē, basil. iōānes

episcopus, Hieronymus, Ambrosius, Gregorius, quos citat diuus augustinus disceptans cōtra Iulianum; sed & ipse aliiq; vetusti patres luculenter constanterq; assueverunt paruulos contrahere peccatum originale dum concipiuntur, idq; ex sacra scriptura p̄sertim ex Paulo cōprobauerunt qui aperte dicit, Per vnum hominem. &c. Quia igitur ratione quēso posteriores aliquam fecissent difficultatem in recipiendo originali peccato? Nonne maiorum vestigia sectari oportuit? Non est ergo receptum vt liberet arguari quēadmodum iste calūniator ait, sed quia veritas, ratio, & auctoritas hoc exigebant. Sed vide postea q̄ temere loquat de re eadē cum ait, Nolim illud affectate admisceri vbi opus nō est. Dīcat p̄cor qui nā sunt theologi illi qui admiscēt illud affectate vbi opus nō est? Etenim tum vetusti tum recentes aptissime suo loco de peccato originali tractarūt quēadmodū vide reest in scriptis eorū. Cur igitur tam temere garrit? Cur inq; stulte insinuat hoc peccatum originis inuentū esse theologorum, vt expediant sese a multis difficultatibus, quēadmodum & astrologi per inuentionem (vt ait) epicyclorū? Nonne hoc peccatū ab exordio generis humani habuit inititū? habuit plane sicilicet q̄ oēs ab Adam naturali cōmuniq; modo propagationis descēdentes viciū hmoi contraxerunt, quomodo igitur innuit inuentum esse theologorum, vt liberent in eo arguentur? Nōne sunt alia theologica negocia pene infinita in quib; se exercere possēt theologi, si ita liberet arguari, vt iste innuit. Sed quid stultius est q̄ dicere eos inuenisse hoc peccatū vt se expediāt a multis difficultatibus, cū propterea coacti sit magnas & pene inextricabiles difficultates quēstionū ingredi, & maxime ppter hereticos qui negabāt peccatū hmoi. Porro quod vult nullā occasione peccatū originalis vim fieri scripturis diuinis, rogo quis aliquā eis vim propterea fecit. Nunquid sancti patres qui oēs

eō concorditer interpretati sunt illum Pauli locū per vnum hominē peccatū intrauit &c. De peccato originali, vim fecere sacre scripturæ. Nunquid iste sciolus oib; illis est sapientior? Nunquid melius sensum Pauli nouit? O singularem dementia. Et certe Augustinus disceptās cōtra Iulianū eum cū suis cōplicitibus notat hereseos q̄ apostolicum sermonē ad alium sensum detorqueant dicens, de illis apostolicis verbis in qbus in pudentia mirabili modo demētia resistitis fundatissime fidei vbi ait per vnū hominē peccatū intrauit &c. frustra sensum aliū nouit atq; distortū & a vero abhorrentē moliris exculpere. Quid est igitur q̄ iste post tantos viros expendi vult ex dispositionis consequentia an hoc senserit Paulus, & an consentaneum sit eum hoc gentibus aperire voluisse? Cur quēso non est consentaneū? Cur inq; hoc non aperuisset Paulus? Nonne missus erat ad predicandum Christū & eius baptismum; cum referente Matheo hoc p̄cepisset Christus suis discipulis. Euntēs ergo (quit) docētes oēs gentes baptisantes eos in nomine patris & filii & spiritus sancti, docentes eos seruare omnia quæcūq; mandauī vobis: Nonne docendo baptismum esse salutis necessariū etiā opus fuit docere causā cur baptismus ipse necessariū foret? Si hoc nō aperte docuisset Paulus? Nōne dū paruuli baptizabantur qui nedū quicq; actualis viciū admiscerāt; potuissent ei obici: cur ipsos esse baptizandos docēs: qui nihil mali fecerēt? Opus igitur fuit docere morbum cui adhibebatur remediū. Et profecto nisi hoc docuisset Paulus, facile in errorem primi christiani incidissent eorum qui postmodum dixerunt baptismum esse necessarium non ad tollendum viciū in originis (quod secundū eos nullum erat) sed duntaxat ad habendum regnū celorū quos Augustinus reprobat in sermone de baptismo paruulorū contra pelagianos. Quinimo si Paulus non fuisset ita aperte locutus; aut nunquā; aut vix ipm ori

ginale peccatum fuisset receptum, quandoquidem in to-
to veteri testamento nulla sit de eo mentio nisi obscure
& ita obscure ut iudei post xpi passionē obcecati q pētū
ipsum modo negant, non potuerint aut certe noluerint
ipsum admittere. Non em̄ propter curationem eius sed
alias ob causas circuncisione vtuntur nunc iudei, quis
olim circuncisio data fuisset pro deletiōe ipsius origina-
lis pētū. Itaq; opus fuit Paulū gentibus aperire & scriptis
quoq; relinquere posteritati pētū huiusmodi. Deniq; q
ait Hieronymū & Augustinum etiam dum aduersus he-
reticos disceptarent, interdū vim fœcis diuine scripture
nimium arroganter actemere loquuntur. Nunqd sapien-
tissimi illi patres putandi sunt admississe qd' in aliis carpe-
bant. Stultum est hoc putare. Atq; patres ipsi taxasse les-
guntur eos q vim diuinis literis facere audebant. Siquis
dem Augustinus Iulianum carpsit vt ex verbis Paulo
ante citatis patet, q scripturam alio detorqueret q debe-
ret. Et Hierony. quoq; in epistola ad paulinū de omnib;
diuine hystorie libri taxare eos qui ad sensum suū inco-
grua aptant testimonia, & ad voluntatem suā audent
sacram scripturā trahere repugnantem. Deniq; patribus
illis notam hmoi turpē in ferre nihil aliud est pfecto q co-
rum auctoritatē eleuare, & disceptationes eorū cōtra he-
reticos casus ac friuolas reddere, qd' non sani esse hois
non sanus iurer orestes. Ceterum vt de aliis Erasmi ma-
ledictis in theologos qd' adhuc tangatur, in eisdem an-
notationibus dicit in hunc modum, nobis cauendum est
ne sic sectemur theologiam vt in mathematicam incida-
mus de friuolis magis sine fine digladiantes. Ea potius
tractemus que nos trāsformēt in Christum & celo di-
gnos reddāt. Quorsum enim attinet decertare quot mo-
dis accipitur peccatum, priuatio duntaxat sit an macu-
la inherens animę. Et iterum, dictū mirum quō spiritu
presenserit Paulus & q graphice descripserit inextricabi-

les theologistarum qstiones. Audisti mi lector hui' ma-
theologi temeritates quib' exercitiū theologicum taxet,
distinctiones verborū reprehendat, & qstiones theologicas
dānet. Dicit primum q nam sint illi qui de friuolis nugis
sine fine digladiantur. Nunqd in theologicis exercitiis
de nugis disceptatur. Ergo ne theologicę veritates que
ibi tractantur sunt friuolę nuge? Quid posset de fabulis
poeticis ineptius dici. Nonne ibi agitantur ardua q eos
cœlo dignosefficiant, si re ipsa obseruentur. Qz si quis piā
forte qrat & dicat ea qd ad deuotionem pntinent ibi non
ventilari. Plane id falsum est, quis non ita tractentur sub
deuota forma, q videlicet hic modus tractandi theologi-
ca, magis cōueniat eccl'is ac sermonib' ad populū q the-
ologicis scholis. Qz autē postea sciscitat quorsū attinet de-
certare quot modis accipitur pētū. Non hoc faceret nisi
sacras ignoraret lras in quibus varie peccatum accipitur
nisi in q ignoraret discutionibus esse opus pro intelligē-
da concordanda q scriptura diuina. Si ignoretur quid sit
peccatum, quomodo vitari poterit, quod enim ignotum
est vitari non potest. Quomodo in q discernet inter san-
ctum & pñum mundum & immundum? Quomodo
tandē pētā alia aliis esse grauiora cognosceret. Sed & si va-
rias peccati significantias seu acceptiones non nouerit,
quomodo intelliget varios Pauli locos, in quibus varie
peccatum accipitur. Interdum enim capitur p solo fomē-
te carnis vt ibi. Nunc autem iam non ego operor illud
sed quod habitat in me peccatum, ad Roma. vii. Interdū
pro motibus carnis impuris quos & passiōes vocat pec-
catorum eodem capite, cum ait. Cum enim essemus i car-
ne passiōes peccatorum q per legē erant operabantur
in membris nostris vt fructificarent morti. Aliqñ p con-
sensu mentis ad seruendū illis morib' carnis quomodo
Paul' ipse cepit eadē epla. capi. vi. cū ait. Nō ergo regnet
peccatū in vro mortali corpore vt obediatis cōcupiscentiis

eius. Aliquando pro hostia pro peccato oblata vel etiam pro pena peccati debita, quo pacto idem Paulus secūdo ad Corin. v. capi. cum inquit. Eum qui non nouerat peccatum pro nobis pētm fecit, vt nos efficeremur iustitia dei i ipso, & sacerdotes qdē pēta ppi comedere dicunt. Deniq; peccatum capiti proprie vt passim accipi solet sacris i litteris; vt est preuaricatio legis diuine & celestiu inobedientia mandatorum. Has igitur varias peccati acceptiones si quis ignoret, quomodo scripturam interpretabitur? Quo pacto reducet ad concordiam Paulū cum Petro? cum Paulus dicat de Christo pro nobis peccatū fecit, Petrus vero de eodem, qui peccatum non fecit nec inuentus est in ore eius dolus. Enimvero si quis noluerit scire sed voluerit infinitorum vocabulorum acceptiones ac varias distinctiones negligere, profecto nec scripturā intelligere, nec locos infinitos qui prima fronte mutuo dissonare videntur, concordare poterit. Et vt de infinitis paucula quędam afferantur, quomodo hec duo componet, deus neminem tentat, & tentat vos dominus vester, nisi distinguat & dicat illam esse tentationem seductionis, hanc vero probationis? Item quomodo hec ad concordiam reducet, qui male fecerunt in resurrectionem iudicii, & iudica me deus & discerne causam nisi distinguat & dicat illud esse iudicium damnationis, hoc vero discretionis? Deniq; quomodo illam loannis sententiam intelliget quam principio sui euangelii ponit. In mundo erat & mundus per ipsum factus est & mundus eū non cognouit, quomodo inq; cōcordabit cū alio eiusdē loānis locovbi ait in psona christi. Ego nō sum de hoc mūdo, nisi varias mūdi acceptiones norit, & intelligat mūdū qñq; accipi pro mūdo creatiōis, hoc est p reb; creatis, aliqñ pro mūdo vanitatis, hoc est pro vanitatibus seculi vel dilectōribus earū. Ergo diligēter curandę sunt distinctiones diffinitiones ac significatiōes

verborū curandę sunt & diuersę acceptiones & distinctiones eorum quod & Augustinus tradit de consensu euangelistarum libro secūdo vbi sic habet. Et multa sunt alia verba quę nō habent vnam significationem sed diuersis locis congruenter posita diuerso modo intelliguntur. Et aliquando cum expositione dicuntur vt est illud, Nolite pueri effici sensibus sed malicia paruuli estote, Aliquando autem ita clausę dicuntur vt exerceant inquit rentem vt est quod ait, inuicem onera vestra portate & adimplebitis legem Christi. Qui enim putat se aliquid esse cum nihil sit seipsum seducit. Opus autem suū probet vnusquisq; & tunc in semetipso habebit gloriam & nō in altero, vnus quisq; enim proprium onus portabit. Nisi oneris nomen sub diuersis significationibus acceperis, proculdubio putabis eundem sibi esse in loquendo cōtrarium, & hoc in vna sententia tam vicine positis verbis. Qui cum Paulo ante diceret, alter alterius onera portate, postea dicit vnusquisq; propriū onus portabit, sed alia sunt onera participandę infirmitatis, alia reddendę rationis deo de actibus nostris. Illa cum fratrib; sustētanda ~~conueniunt~~, hec propria ab vno quocq; portantur. Ex his Augustini verbis probatur opus esse distinctione pro intelligentia sacrarum litterarum vt diximus. Quod & rursus ex eodem Augustino confirmatur qui sermone vigesimo secundo de verbis apostoli hunc in modum ait. Alia sunt onera in quibus vnusquisq; proprium portat, nec portat cū alio alter, nec proicit in alterum. Et alia sunt onera in quibus recte dicis fratri porto tecum aut porto pro te. Si ergo est distinctione opus, nō est facilis intellectus, & cetera que sequuntur. Vides ergo lector opus esse decenter intelligere varias significatiōes distinctionesq; verborum. Quid ergo garriste theologista? Quid inq; temere bonos theologos de bono opere lapidas? Quę autem theologicas quęstiones a Paulo

romani
A

fuisse damnatas asserit, perperā & inepte loquitur, imo & plane meretur. Non enim Paulus vnuerſim omnes questiones damnat, sed stultas & sine disciplina questiones. Quia in re nosse par est, duo esse genera questionū, quędam sunt stultę & inutiles, alię sapientes & fructuosę. Stultę autem dicuntur quo ad materiam, formam, aut finem, quo ad materiam quidem quia de stultis inutilibus & curiosis rebus sūt, vt puta si queratur quid deus fecerit antequā mundum crearet, vel etiam si rogetur cur potius hoc deus fecerit & nō illud, vel etiam hoc modo & non alio. Idem cum ea temere querunt tanquā dubia quia nō creduntur, quę tamen dubia esse non debēt vt sunt illa quę tota nouit tenerę ecclesia. Sūt enim qui huiusmodi questiones faciunt nō ad edificationem sed ad subuersionem veritatis. Huiusmodi ergo questiones stultę sunt quę & sapienter cōprimi debent quando proponuntur. Quantum vero ad formam seu modū stultę sunt questiones quę vel cum stomacho proponūtur, vel contentiose seu cum lite agitantur, aut etiam vane tractantur. Est enim modus obseruandus tum in proponendis, tum in discutiendis questionibus etiam vtilibus. Alioquin sine disciplina fierent, quod prohibet Paulus. Porro quo ad finem stultę sunt imprimis questiones quę ad scopum non tendunt siue deū non querunt vt par est, cuius generis sunt questiones Iudeorum, hereticorū, & philosophorū, quemadmodum docet Hieronymus in commentariis in epistola ad Titum vbi tractans illud Pauli, stultas autem questiones. &c. dicit hoc pacto. Plurima exempla sunt querentium non recte deū, Iudei prauę querunt deū sperantes se eum inuentre posse sine Christo. Heretici vano sermonum strepitu concrepantes querunt quem inuenire nō possunt. Philosophi quoq; & Barbari de deo vana sentientes quęsierunt deū, sed quia non recte quęsierunt, fuerunt eorum

falsę questiones putantium deū humanis sensibus posse comprehendī. Ab his igitur Paulus nos reuocat questionibus. Hęc Hieronymus. Deniq; quo ad finem stultę sunt questiones imo captiosę & maliciosę, dū de ridēdi, nocendi, seu persequendi causa fiunt, hoc modo plurimas Iudę fecere domino saluatori nostro vt eū in verbis caperent. Has omnes questiones fatuas inutiles curiosas & frivolas Paulus dicit vitandas esse. Non autē bonas vtilēs & sapientes: quod Hieronymus prefato loco testatur cum ait. Ceterū ad sapientes & quę scripturarum auctoritate sunt sultę magis cohortatur & prouocat preceptorum non nescius saluatoris in quibus ait. Querite & inuenietis, Pulsate & aperietur vobis, Petite & dabitur vobis. Omnis enim qui quęrit inueniet, & qui petit accipiet, & qui pulsat aperietur ei, modo non sit corpus nostrum subditum peccatis & ingreditur in nos sapientia. Exerceatur sensus, mens quotidie diuine lectione pascatur, & questiones nostre, stultę non erunt questiones. Ex his enim Hieronymi verbis patet aperte Paulum non damnassee omnes sed duntaxat fatuas & sine disciplina questiones & ad bonas sapientesq; potius prouocassee. Queris quę sunt bonę & sapientes questiones? Nempe quę de bonis rebus fiunt, puta de fide, religione, bonis morib; & aliis id genus: & apto quoq; modo proponuntur tractantur, hoc est sine errore, sine factu, sine lite, sine contentione, sine petulantia: & demū recta intentione fiunt, puta ad reprobationem falsitatis, vel maiorem veritatis elucidationem, vel faciliorem breuioremq; resolutionem difficultatis, aut ad sumēdū experimentum alienę doctrine, aut demū ad eruditionē & exercitationē ingeniorū, vt videlicet noui milites sint instructi paratq; ad conflictū qñ opus erit. Non enim tem pus est arte pugnandi discere qñ hostis imminet. Exercetur itaq; neoptolemei theologi vt sunt parati ad certamē

quando heretici seu alii fidei bonorum & morum hostes rem christianam inuadunt. Cum igitur theologicę quęstiones sint de rebus vtilib⁹ (sunt em de his quę ad deum ad fidem, ad religionem, ad bonos etiā mores pertinent) & apto quocumq; modo ac fine debito fiant ac tractentur, interdum quiddam verbis aliquando scriptis palam est eas a Paulo minime dānatas fuisse. Imo hoc impingere Paulo, nō nihil blasphemię redolet. Et quomodo precor dānasset cum sciret saluatorem huiusmodi quęstionibus vsum fuisse? Siquidem quęsiuit ipse Christus a suis discipulis quid de se diceretur. Item quęsiuit a iudeis quid de Ioannis baptismo sentirent. Quęsiuit etiam an liceret sabbato curare, quęsiuit & de Christo cuius esset filius, dicens, quid vobis videtur de Christo cuius filius est. Et obiectionem quoq; eis fecit. Cum enim respondissent, David ita argumentatus est. Quomodo ergo David in spiritu vocat eum dominum dicens. Dixit dominus domino meo, sede a dextris meis. Donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum? Si ergo David vocat eū dominū quomodo filius eius est. Quę enim prefata Christi interrogatio sit etiam quęstio, patet ex Augustino qui tractans prefata verba duobus sermonibus sit inquit. Quęstionem propositam iudeis, christiani debent soluere. Et rursus, quęsiuit a iudeis. &c. Itaq; vus est Christus theologicis quęstionibus. Quomodo igitur putandum est Paulum damnaſſe theologas quęstiones quibus nouerat Christum vsum fuisse? quin & ipse Paulus etiam vſus est, vt ex suis epistolis liquet. Stultissimum igitur est putare Paulum ipsum huiusmodi quęstiones damnaſſe. Sed obsecro si a Paulo damnantę essent huiusmodi quęstiones, cur Hieronymus eas probauit? Probauit autem eas vt ex eo probatum est, cur etiam est eis vſus? Cur Augustinus frequentissime tales quęstiones fecit? Tamas enim fecit, vt magnum volumen impleant. Cur

inq; Gregorius fecit huiusmodi quęstiones qui sepe vtiſur his verbis, quęrendum nobis est: Cur demū alii sancti probatq; viri quęstiones fecerunt si a Paulo damnatę sint? Sed quid precor mali habent huiusmodi quęstiones? Nihil plane, imo plurimum habent commoditatis, q; veritas hoc modo tractetur facilius, clarius, copiosius, ordinatius. Stultissimum igitur est putare theologorū quęstioes a Paulo damnatas fuisse, & profecto rudis, stolidus, liuidus, aut calūniator ineptissimus est qui quęstiones huiusmodi damandas putat. Nō debuit igitur iste theologia dicere theologorum quęstiones quę vel continentur in libris, vel proponuntur in scholis theologicis a Paulo damnatas fuisse. Hoc em est tum Paulum pessime interpretari, tum theologos temere calūniari, debuisset potius illa Pauli verba, quibus prophana & vana dicit esse vitanda, considerare, cauereq; diligenter ne prophanum quicq; attentaret. Verum hoc minime fecit, sed auaritate maledicendi concitatus sui oblitus est. Quid enim magis prophanum est oro q̄ illotis pedibus ac manibus in sacrarium diuinarū litterarum irrum pere, & ea tractare quę nescias? Quid inq; vanius quam qualdam annotationunculas efficere plenas rōchis, erroribus, maledictis, & aliis hoc genus quę perniciem potius quam commoditatem lectoribus afferant. Quid demū ineptius quam ea pro explanatione diuinę scripturę afferre, quę vehementer scriptura ipsa detestatur? Sed de his hactenus: pergamus ad alia. In eisdem annotationibus tractans illud Pauliad Titum. iii. Hereticum hominem post vnam & secundam correptionem deuita, hūc in modum theologos taxat. Ceterum hereticum appellat non qui dissentiat a conclusionibus magistrorum nostrorū, sed factiosum. Attende imprimis oro lector quā pulchre declaret quid sit hereticus. Nonne factiosus esse potest qui nō est hereticus? Nōne & hereticus esse possit

qui factiosus non sit, puta qui occultus est & sibi tantum nocet? Propterea Hieronymus in commentariis Pauli ad Titum discrimen ponit inter heresim & schisma dicens. Inter heresim & schisma hoc esse arbitror quod heresis peruersum dogma habeat, Schisma propter specialem dissensionem ab ecclesia separetur, hec ille. Ineptissima est igitur huius reprehensionis contumelia. Deinde considera quam temere nihil pendat magistrorum determinationes. Si enim pro sententia communis cuiuslibet experti in sua scientia credendum sit, qua fronte inuait non esse credendum conclusionibus theologorum, presertim quae mature & post multam deliberationem (ut a solet) a ceteris theologorum sunt effecte? Dicat velim quorum censura doctrinalis potius sit tenenda, quam tantorum magistrorum in iis quae ad fidem & mores pertinent? Et profecto talibus determinationibus reluctari suspectum hereseos facit cum qui temere dissensit. Postea vero explanans illud eiusdem Pauli honorem imparescentes infirmiori vasculo, postquam pudendam fecit inter praetationem de vasculo muliebri ita debacchatur in theologos. Rursus pudet hoc loco referre quid interpretetur Lyranus & huiusmodi complures interpretes. Hoc nimirum est doctoraliter ac scientificè (vixit loquuntur) tractare diuinas literas. Deum immortalem, Quem stomachum effunderem in istos nisi christianus me prohiberet pudor. Sed aliorum omisissimis nostrum agamus negotium, Et post modum. Postquam ad singula conuictus incescere nimis arrogantem istorum inscitiam qui de iis quae citra linguarum peritiam ne legi quidam emendate possunt, veluti ex oraculo pronuntiant quicquid somnariint. Nonne mihi lector hic tibi videtur phanatico quodam spiritu agita-

tus, qui cum omnia temere carpat, nihil tamen probationis affert. Et quis tam infans est qui putet a doctorum placitis abscedendum nisi fortis ad modum asseueratur ratio quae id facere cogat. Cum igitur tantum verba effutiat, tantumque conuicietur quippe qui doctorum interpretationes nugae appeller: quis ei credat? Sed qui sunt obsecro librilli qui linguarum peritiam exigant ad debitam sui intelligentiam. Qui sunt illi theologi qui veluti ex oraculo pronuntiant quicquid somnariint? Nomen non habent? Hic somniator ineptissimus grauibz doctoribus impingere audet quod sibi tribui nec iniuria meretur, quippe qui nec auctoritate nec ratione probare soleat quae effutit. At ediuersos doctores ipsi quos tam indigne persequitur, nihil dicunt quod ratione aut certe auctoritate praecedentium patrum non firmant qui ea quae scripserunt (si ratione non probent) creduntur tamen vel a suis maioribus (quorum libri nunc non extant) vel certe inspiratione diuina acceperunt. Non enim eis tantum tulisset ecclesia qui libros eorum probauit, nisi dogmata eorum autentica putasset. Nunquid igitur recentiores doctores qui eorum sectantur vestigia, presertim ubi vel auctoritas scripturae, vel ratio deest, sunt somniatores appellandi? Ingens profecto temeritas. Porro ut de eisdem annotationibus quicquam adhuc depromatur, tractans illud Pauli ad Hebraeos vndecimo capite, Acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos, sic inuehit Erasmus in theologos. Mirum hic quantum theologorum tumultus id agentium ne uxores virum semel defunctorum cogantur recipere. Idque ne pereat character ille indebilis apud ipsos natus. Et paulo post, Hic denuo dignus est campus illuminatis theologis. Primum ab isto illuminato

non theologico sed bacchico (vt opinor) vino. Percontor qui sunt theologi illi qui tam mirum in hac re, tumultum fecerunt? Vtuli ne an recentiores? Equidem Origenes, Chrysostomus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, alijq; vetusti nihil (quod certe legerim) in hac re tumultuati sunt: quippe qui nihil in epistolam ad Hebræos sine commentati preter vnum Chrysostomum. Recentiores quoq; (quos iste calumniator taxat) nihil tumultus fecerunt. Si quidem glossa ordinaria nihil hoc loco mutat. Inter linearis tantum duo inserit verba. Ceteri interpretes vt Thomas, Hugo, Lyranus parum dicunt vt mox videbitur. Deinde sciscitor ab isto illuminato non quidem theologia luce, sed detractiōis face, qui sunt theologi illi qui hunc Pauli locum in hoc interpretantur: vt vxores viri defunctum non recipiant, & caracter indelebilis nō peccet? Quis vnquam theologorum hunc locum vel expofuit vel ita detorsit vt insanus iste garrit Erasmus. Quis inquam dixit caracterem in matrimonio imprimi, & matrimonij propterea morte non dissolui? Enim vero si imprimere vt caracter indelebilis, matrimonium iterari non posset. Adde quot vxores quis duceret, tot haberet characteres indelebiles. O egregij scilicet theologum imo impoftorē impudentissimū qui hæc somnia theologis impingit. Verum mi lector vt paucis intelligas quid recentiores sentiant, asserre libet quid hoc loco dicant. Aiunt enim quosdam hunc Pauli locum perperam fuisse interpretatos: qui propterea putabant coniugium in morte non dissolui, sed vxores debere viros accipere miraculose suscitatos non intelligentes quædam esse sacramenta que caracterem imprimunt: & propterea etiam post resurrectionem iterari non possunt, vt sunt baptifmus, confirmatio, & ordo. Alia vero non ita caracterem imprimere, & ideo iterari posse etiam post supra fata. Et in istis dicunt esse matrimonium quod mor-

te dissoluitur, quemadmodū ex Paulo liquet qui ad Romanos. vii. sic ait. Si dormierit vir ei? liberata est a lege viri. Eapropter faciunt theologi, hunc locum nō debere ita interpretari vt illi putabant sed hoc modo. Acciperunt mulieres quædam vt scireptana & funamitis mortuos suos de resurrectione hoc est liberos suos miraculose suscitatos precibus ac meritis sanctorum prophetarū. En tumultus hoc loco a theologis excitatus. En dignus campus in quo illuminatus Erasmus ita debacchari scilicet debuit. Quæ autem caracterem indelebilem taxat, & scholasticorum theologorum innuit esse inueterum, hoc conficit eum male de sacramentis sentire, & nihil quoq; theologicis in rebus intelligere. Est primum theologi nomine huiusmodi vñ non sint, nunquid propterea res nō erat? Nunquid & nomine nouo exprimi res vetusta potuit? Insanus est qui aliter putat. Sunt enim alia permulta huius generis que aliter quam olim modo nuncupantur. Ceterum adhuc ex eisdem annotationibus vel vñ afferatur in quo theologos vellicat. Et enim annotator iste tractans illud verbum dei mysterium quod ad Colossens. primo habetur hunc in modū theologis ipsis illud dicit. Cur non addunt hic octauum sacramentum qui quoties in scripturis sacramenti fit mentio, volunt de septem illis dici. Miror cur non velite eos ardentibus quinque addere pedem. Quis obsecro theologus dixit vnquam sacramentum semper accipi sacris in litteris pro illis septem aut aliquo eorum que ecclesiastica dicuntur, hoc est qui bus passim vtitur ecclesia & proprie sacramenta nuncupantur vt pote que sunt signa sensibilia ex diuina institutione significantia efficaciter effectum dei gratuitum? Afferat vel vnum theologum qui hoc asseruerit aliquando quod omnibus mendaciter impingit. Et quomodo semper caperent sacramentum pro illis septem, cū Hieronimus dicat de apocalypsi beati Iohannis euangeliste tot

ibi esse sacramēta quot verba, cum inq̃ in exordio quart
 sententiarū legant triplicem sacramenti acceptionem
 quam magister ex dictis beati Augustini deprōphit: Cū
 demum lateat neminem venerabilem hugonē de sancto
 victore fecisse in signum librum de sacramentis (in quo
 palam est eum de illis septem non fuisse) duntaxat locus
 tum: Qua igitur temeritate aucti iste tam impudenter
 balbutire. Quod autem illis septem sacramētis (que passim
 ecclesiastica dicuntur non quia ab ecclesia sunt instituta
 ut quidam somniant, sed quia passim vtitur ecclesia) nō
 octauum addūt, hoc faciunt, qm̃ compertum habent ma
 trem ecclesiam nec habere nec probare nisi septem illa
 proprie sacramenta nouissima que sibia christo sponso
 tradita sunt ut eis viatur ad salutem animarum. Hec
 enim sola septem facienti quod in se est ex opere ope
 rato gratiam conferunt. Et nihilominus si sacramentum
 satius capiatur ut est sacrę rei signum, vel sacrum secre
 tum hoc est sacrum signans, vel sacrum signatum ut ma
 gister loquitur, ingenue profitentur multo plura sacris
 in litteris esse sacramenta. Sed quid pluribus opus? Non
 solum in annotationibus suis sed etiam aliis in libris anti
 theologus iste theologos persequitur. Etenim in libro
 cui titulus est methodus stueratio, cū tamen sit rationis
 expers, tantum in eos dēstomachatur ut non immerito
 librum illum famolam dixeris inuestiua. Si tollas rīsus
 ronchos, cōiucia, ceteraq̃ idgenus maledicta quibus &
 theologos & monachos flagellat, nihil pene residui vide
 bis pręter quasdam sententioas quas nulla fere vetula
 nesciat in quibus nihilominus pudendos miscet errores.
 Deniq̃ non satis hec illi fuerunt nisi & iuuenes doceret
 theologis detrahare, ut scilicet iuuenes instar iudeorum
 infelicitate doceret, hoc est quemadmodum illi suos sibe
 ros misere docent a teneris (ut aiunt) vnguiculis Chris

stum blasphemare christianisq̃ maledicere, ut scilicet
 tenacius ac semper retineant quod nouis mentibus im
 pressum est. Ita & iste doceret impudenter adolescentu
 los theologis detrahare quo theologorum nomen per
 petuo male audiat. Enimvero libello familiarium colo
 quiorum fabulam referens de Epymenide quodam
 cretensi qui deambulandi gratia solus urbem egressus
 in quadam spelunca obdormiuit, & quadraginta septem
 annos perpetuos somnum continuauit, querenti sibi
 quid tot annos somniasit. Respondit in hunc modum,
 quid aliud quam que postea Scotos prodidit & huius
 farine sodales. Sed bene inquit cum Epymenide actum
 est qui vel tandem ad se redierit. Multi theologo nunq̃
 expergiscuntur a suis somniis. Vides mi lector quā im
 pudenter iste antitheologus scripta scholasticorum do
 ctorum somnia vocet, vides & quibus moribus iste iu
 uentutis corruptor iuuenēs imbuat. Quales speras vi
 ros habituram posteritatem, quando iuuenes tam pestis
 feros mōres docentur? Sed iam post theologos aliquid
 est de religiosis (quos monachos vocat) subnectendum,
 paucisq̃ monstrandum quam dure eos persequatur.
 Nō enim mihi certum singula impresentiarum asserre.
 Esset em̃ hoc mihi laboriosum nimis, & lectori fastidio
 sum. Tria igitur duntaxat proferre mens est, vnum
 quidem quod omnes religiosos tangit. Alterum quod
 pertinet ad omnes mendicantes. Tercium quod in me
 os cartusianos eructauit. Imprimis in annotationibus
 in epistolam ad Corinthios generatim omnibus reli
 giosis detrahens ac moleste ferens quod fratres vocen
 tur, sic ait. Septus iam admonui fratres absolute dici
 omnes christianos, quod quidem cognominis a pau
 cis occupatum est, velut ad illos solos reciderit chris
 tianismus. Et alibi, Hoc fratrum cogomen vulgo

et singula.

pene inuisum cum nō sit aliud nomen charitatis plausi-
bilis. Dic frater Erasme an cognomen huiusmodi tibi
displicebat, quando fratru habitum gestabas. Si cognos-
men huiusmodi christianis omnibus (quod nō inficior)
tribuendum esse putas, cur vel vno loco Sutorem tuum
non vocasti fratrem? Dic inquam Erasme frater cur reli-
giosi non poterunt hoc pio cognomine uti, quod sibi a
piis catholicis pie concessum est. Si enim propter nodum
fraternitatis specialem quem habēt inter se homines alie
cuius sortis quem cum aliis ita non habent, fratres vocā-
tur, cur religiosi fraternitatem christianismi arctiori mo-
do profitentes quam habeat communis fraternitas chri-
stianorum, non poterunt fratres plusquam ceteri voca-
ri? Si enim christiani omnes dicantur fratres ppter com-
munem fraternitatem quam mutuo habēt, quē ethnicis
non conuenit (licet omnes homines tam christiani quā
ethnici eundem patrem celestem habeāt a quo procreati
sunt) cur religiosi nō dicent fratres peculiarius plusquā
ceteri propter speciale vinculum fraternitatis spiritalis
quam prę ceteris christianis profitentur? Cur inquam
peculiariter fratres non dicentur qui sub eodem patre
deo militant, eodem habitu vītur, eandem vitę formā
profitentur, eadem in domo manent & demum omnia
habent inter se cōmunia? Adde q̄ modus hic erens nō
est, sed a vetustis obseruatus. Nā & Hierony. monachos
secū manentes frēs vocabat, qđ patet ex quadā eius epis-
tola ad sanctum Augustinum in qua sic habet. Sancti
fratres qui nobiscum domino seruiunt, assatim te salu-
rant. Item Augustinus in regula religiosos suos fratres
appellat dicens in exordio. Ante omnia fratres charissi-
mi diligite deum, deinde proximum. Deniq; qui putat
eos qui speciali modo fraternitatem profitētur, non des-
bere peculiariter fratres vocari, taxat summum pontifi-
cem qui solos episcopos fratres, ceteros vero christianos

filios nuncupat. Et hoc ita obseruatur ad vnguem vsq̄
secus reperiatur in litteris apostolicis quas dyplomata
vel etiam bullas vocant, pro falsis habeantur, quemad-
modum liquet aperte c. q̄ graui extra de crimine falsi, in
antiquis. Q̄ autem frater Erasmus ait hoc fratru cogno-
men esse inuisum apud vulgus, hoc verum est si intelli-
gat de leuibus indeuotisq; hominibus, quibus deus &
sacra omnia ludibrio habētur. His enim fratrum cogno-
men inuisum est, quia & vera fraternitas & religio ab eis
odio habetur. Non mirum igitur si non dignentur quē
piam vocare religiosum aut fratrem, quāuis monachum
contemptim appellent, quasi vero monachi nomen (qđ
olim gloriosum erat) detestabile sit, aut certe ridiculum.
Et mirum plane est cur frater Erasmus nomen fratrum
pene inuisum nō permittit his qui fratres vocantur, prę-
sertim cum ceteri nomen huiusmodi non curent, sed nec
puro nomen huiusmodi fratri Erasmo gratum admodū
esse. Neq; vero hec dixerim q̄ huiusmodi fratru cogno-
men sit adeo gloriosum vt sit tantopere affectandū. Cer-
te pręstantius nomen christiani per se videtur quā fra-
tris. Non inq̄ hoc dixerim q̄ tantę cure sit fratris cogno-
men cartusianis. Siquidem non vocant eos fratres qui
sacris initiati sunt, sed duntaxat laicos, quos & cōuersos
aut donatos dicunt. Eos autem qui sacros ordines susce-
perunt, instar ceterorū proprie monachorum domnos
vocant. Non enim mos est veris monachis quēpiam do-
minum vocare, sed dominum detractō scilicet iota de me-
dio. Sed cur ita? Nempe vt insinuent verum monachum
tantum curare debere dominationem & cetera quę mun-
dialibus gloriosa videntur, quantum & vnum iota, qđ
inter litteras minimum est. Sed de his iam satis.
¶ Venio ad mendicātes de quibus sic ait Erasmus iste ann-
notationib⁹ in Lucā. Si christo tāto opere placuisset men-
dicitas vt quidam putāt in prochodechio nasci poterat.

Et iterum alibi. Nunc mendicantiū vocabulo sese vēdiant & hi satraparū opes domi possident. Nec infector quorūdam institutū qui vere medicare viuūt, sed rectius opinor facturos si qui valent, & valent per multi, manibus pararēt vnde tum sibi tum aliis egenis possent supā peditare. Volebam hic nō nihil dicere Erasmo, sed tandē reticē dū putauī cogitans melius esse tacere quā pauca dicere, presertim cū in ordinibus mendicantiū sint viri impenle docti qui egregie poterunt suas partes tueri, & scite quoq; ostendere non esse equum relinquere verbū dei vt ministraret mensis. Itaq; ad meos cartusianos accedo de quibus suppresso nomine loquitur in methodo. At vero ne quis hesitare de quibus ipse loqueretur, posuit hoc in margine. Audi cartusiane. Cui ego, Loquere domine quia audit seruus tuus. primi Regum. iiii. Quid igitur dicet homūculi obscuro (inquit) qui ob interdictū esum carnū, aut his frigidiores constitutionuculas postulant vt tutius homo veniat in capitis periculum? Aude David fame periclitans velsi sacris panibus ipse prophanus, nec religio est sacerdoti tradere cū id lex vetuisset a deo tradita. Et tu sis imo cogis fratē innoxīū interire, quia sic vīsum hominib; fortasse stultis ac superstitiosis, certe nulla publica auctoritate p̄ditis interdicere carnū esum? Audisti mi lector hominem plusq; insanum qui non solum cartusianis eorumq; probatis constitutionibus, sed etiā David sanctissimū detrachere ausus est quē impie prophanum vocat, cum tamen constet eum prophetam & christū domini id est vñctum fuisse eximū, & sepe cum sacerdotibus diuinas laudes cecinisse. Dicat quēso iste proteruus oblocutor quis vñq; cartusianorū postulauit vt totus homo veniret in capitis periculum? Quis coegit fratrem suum ob cibi defectum interire? Suis (fateor) langūdis carnes non tribuunt cartusiani q̄ optime norit eas minime necessarias esse. Nullū siquidē

morbi genus exigit carnū esum, quēadmodū in nostro dyalogo de vita cartusiana plenissime p̄baui. Etnihilominus si cartusianus aliquis sanus vel languidus extrema necessitate cōstitutus nō posset nisi per esum carnū sibi cōsulere, vt puta si ei i carcere detēto nihil prēter carnes tribueretur edendū, sine offendiculo carnibus velsi liceret. Nō em̄ eo casu quicq; statutis cartusianis aduersū cōmitteret, quandoquidē ipsa cartusiana statuta nullam de extrema necessitate mentionē faciunt. Q, autē innuit constitutiones cartusianas minime p̄batas esse iste oblocutor. plane falsum est. Siquidē summi p̄tiffices nō tantū cartusianū negotiū probauerunt, sed etiā capitulo potestate fecerūt condendarū cōstitutionū. Quin & nōnulli ex eis tanto amore sunt p̄secuti religionē cartusianā vt ei domos aliquot extruxerit, suisq; sumptibus edificarint. At quoniam de his fusissime dixi in p̄fato libro, eā ob rem nihil hic amplius dicā. Nolo em̄ eandē cantilenam rursus casto labore cantare. De his igitur haftenus. Satis em̄ audisti milector quēadmodū maledictus Erasmus temere detraxit oībus, hoc est deo, christo, virginī beatę apostolis, euangelistis, doctoribus, patribus, p̄tifficib; theologis, & religiosis. Non igitur supra modū mireris si ausus sit mihi quis imerito detrachere & more canino me lacerare, verū sicut nō tribuis (vt puto) fidē iis q̄ in alios eructauit, ita necis q̄ in me vomuit, credere debes. Non debet inq; ei fidē tribuere q̄ nullā sibi fidē tribui mereat. Et nihilōm̄ re adhortor, imo si patiaris obtestor ne phasler lenociniaq; verborū eius te seducat, vel quicq; tibi sua deat, sed a fermēto errorū, mēdaciōrū, & criminationū ac sordidissima eius apologia (quam in me eructauit) tibi prorsus cauendum putes. Quod vt magis ac magis tibi faciendum esse intelligas, omninoq; persuadeas, rursus ostendere certū est ex ipsamet apologia quantū maledicētię, quātū temeritatis, quātū deniq; rabiose petulantię